

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Bhagavadgíta a Jidášovo evangelium

Tomáš Hauser

Katedra religionistiky
Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th.D.
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Bhagavadgíta a Jidášovo evangelium“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 1.11.2009

Tomáš Hauser

Bibliografická citace

název: Bhagavadgíta a Jidášovo evangelium, bakalářská práce

jméno a příjmení autora: Tomáš Hauser

vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th.D.

Praha 2009, počet stran 63

Anotace

Práce „Bhagavadgíta a Jidášovo evangelium“ porovnáává text v nedávné době přeloženého a vydaného gnostického textu Jidášova evangelia s vrcholem indické duchovní literatury Bhagavadgítou. Občasně si práce vypomáhá textem knih Nového zákona.

Po shrnutí informací o Jidášovi z Nového zákona a stručném nastínění prostředí, ze kterého každý z textů pochází, je celý text Jidášova evangelia postupně porovnán s odpovídajícími verši Bhagavadgíty.

Cílem je získání přehledu o prostoru, ve kterém se tyto texty, odlišné po stránce literární i náboženské shodují, případně kde jsou v rozporu. Prostor shodného přístupu by měl sloužit k využití Jidášova evangelia jako hodnotného textu po duchovní stránce. Měl by být možností k porozumění mystice rané křesťanské gnose a novým impulzem pro rozjímání o mystériu Kristovi oběti.

Klíčová slova

Jidáš, Ježíš, Jidášovo evangelium, Gnose, Bhagavadgíta, Krišna, hinduismus

Summary

Thesis „Bhagavad Gita and the Gospel of Judas“ compares the recently translated and released text of the Gnostic Gospel of Judas with the top of the Indian spiritual literature Bhagavadgita. Occasionally is worked by the text of the New Testament.

After a summary of information about Judas in the New Testament and briefly outline the culture and religion from which each of the texts comes, the whole text of the Gospel of Judas gradually compared with the corresponding parts of Bhagavad Gita.

The aim is to obtain an overview of the agreeing parts of the both very different texts. Identical parts should be used for recovery of the Gospel of Judas as a valuable text for spiritual site. It Should be used to understand the early Christian gnosis, and as the new impuls for contemplation of the mystery of Christ's sacrifice.

Keywords

Judas, Jesus, Gospel of Judas, Gnosis, Bhagavad Gita, Krsna, Hinduism

Poděkování

Děkuji všem, kdo mi s prací pomáhali svým vedením, nebo mi byli zázemím.

1. Obsah

1. Obsah	6
2. Prolog	7
3. Úvod	8
4. Jidáš	9
4.1. Jidáš v Novém zákoně.....	9
4.1.1. Evangelium podle Marka.....	9
4.1.2. Evangelium podle Matouše.....	9
4.1.3. Evangelium podle Lukáše.....	10
4.1.4. Evangelium podle Jana.....	11
4.1.5. Skutky apoštolské.....	12
4.1.6. Od reflexe k rehabilitaci.....	12
4.2. Gnose.....	14
4.2.1. Gnostické prameny, historie.....	14
4.2.2. Gnostické náboženství, učení.....	16
4.2.3. Gnostické mýty.....	17
4.3. Jidášovo evangelium.....	18
4.3.1. Kodex Tchacos.....	18
4.3.2. Obsah Jidášova evangelia.....	19
5. Bhagavadgíta	20
5.1. Indická duchovní tradice.....	20
5.1.1. Upanišady.....	20
5.1.2. Sánkhja a jóga.....	21
5.2. Kršna.....	23
5.2.1. Curriculum vitae.....	23
5.2.2. Příchod Kršnúv a Kristův.....	25
5.3. Bhagavadgíta taková, jaká je.....	27
5.3.1. Historie, pole působnosti.....	27
5.3.2. Obsah Bhagavadgíty.....	27
6. Porovnání Bhagavadgíty a Jidášova evangelia	31
6.1. Metodika.....	31
6.2. Jidášovo evangelium a Bhagavadgíta.....	32
6.2.1. Jidášovo pozemské působení.....	32
6.2.2. Den první; rozhovor Ježíše s učedníky.....	35
6.2.3. Rozhovor Ježíše s Jidášem; tajemství království.....	40
6.2.4. Den druhý a třetí; rozhovor Ježíše s učedníky.....	41
6.2.5. Velké sny učedníků a Ježíšův výklad.....	44
6.2.6. Rozhovor Ježíše s Jidášem; ono pokolení, vidění, Jidášův úděl.....	47
6.2.7. Kosmologie.....	51
6.2.8. Rozhovor Ježíše s Jidášem; úděl lidstva, Jidášovo „nanebevzetí“.....	51
6.2.9. Jidáš vydává Ježíše.....	58
7. Závěr	59
8. Rejstřík použitých pojmů	61
9. Použitá literatura	63

2. Prolog

„Osud Jidáše z Kariotu nás vrhá v propastný údiv. Vždyť tento člověk přišel naplnit proroctví. Musil prodat syna Božího za třicet stříbrných. A zrádcův polibek je stejně jako uctívané kopí a hřeby jedním z nezbytných nástrojů utrpení Kristova. Bez Jidáše by nebylo tajemství dokonáno a lidstvo nebylo vykoupeno.“

Přesto bývá Jidáš zatracován laiky i teology. Někteří mystici, včetně pařížského abbého Oeggera, se s Jidášovým zatracením ve své soucitné duši nechtěli smířit. Abbé Oegger tušil, že je v sázce Boží milost a že je Jidáš spasen. Jeho nejistota však byla nesnesitelná a tak jedné noci vstoupil do liduprázdného chrámu, kde poklekl před hlavním oltářem a modlil se:“

„Pane Bože, Bože slitování a lásky, je-li pravda, že jsi přijal do své slávy nejnešťastnějšího ze svých učedníků, je-li pravda jak doufám a chci věřit, že Jidáš Iškariotský sedí po tvé pravici, rozkaž, aby sestoupil ke mně a sám mi oznámil vrchol tvého milosrdenství.

A ty, jemuž lidé zlořečí plných osmnáct století a ježž uctívám, protože se zdá, že jsi vzal na sebe jediného peklo, abys nám ponechal nebe, obětní berane zrádců a věrolomníků, ó Jidáši, přijď a vlož na mne ruce a vysvět' mě na kněze milosrdenství a lásky!“

„Když se takto pomodlil, ucítil kněz ležící na tváři, jak se mu na hlavu kladou dvě ruce, jako je na ně klade biskup při vysvěcování na kněžství. Druhý den oznámil arcibiskupovi své poslání. - 'Jsem,' řekl mu, 'kněz milosrdenství podle řádu Jidášova, *secundum ordinem Judas.*'“

„A ještě téhož dne odešel pan Oegger do světa, kázat evangelium neskonalého slitování ve jménu vykoupeného Jidáše. Jeho apoštolování zaniklo v bídě a v šílenství. Pan Oegger se stal swedenborgiánem a zemřel v Mnichově. Je to poslední a nejmírnější kainita.

Anatole France, Epikurova zahrada, 1921
(France 1955, s.37-38)

3. Úvod

Přehodnocení Jidášova činu a osudu přichází s dvacátým stoletím do popředí zájmu, či alespoň v úvahu. Jak je i z prologu patrné, kategorické zavržení Jidáše má řadu úskalí. Celé dvacáté století se pak z různých směrů ozývají hlasy myslitelů, kteří se ve svém rozjímání nespokojili s představou, že jeden z Ježíšových nejbližších, by byl čirým, navždy zavrženým d'áblem.

S příchodem jednadvacátého století přichází i zveřejnění textu Jidášova evangelia. Tento text jde dál, než aby hledal úlevy či omilostnění pro Jidáše. Prezentuje ho jako nejlepšího z učedníků. Jako toho, kdo ostatní učedníky převýší, protože bude obětovat toho člověka, kterým je Kristus oděn. Jidáš je jediný, kdo se dokáže postavit před Kristem.

Porovnání s Bhagavadgítou, textem zcela odlišným, mne přivedla Steinerova přednáška Bhagavadgíta a Pavlovy dopisy. Přes značný rozdíl mezi novozákonními spisy a gnostickým evangeliem je zde jisté pojítko porovnání po všech stránkách vrcholného díla východní filosofie a mystiky s horkou jehlou psaným evangeliem rodící se a bující křesťanské gnose.

Ačkoli mnozí, zejména laická veřejnost, očekávají od nedávno objeveného textu nové informace o Jidášovi, nebude historická stránka textu naším zájmem.

Otázka zní:

Ve kterých bodech se prolíná moudrost východní filosofie zachycená Bhagavadgítou s mystikou gnostického příběhu Jidášova evangelia?

4. Jidáš

4.1. Jidáš v Novém zákoně

4.1.1. Evangelium podle Marka

O Jidášovi jsou zmínky ve všech čtyřech evangeliích a také ve Skutcích apoštolských. V nejdříve sepsaném Markově evangeliu je prvně zmíněn „*Jidáš Iskariotský, který ho pak zradil*“ u příležitosti ustanovení dvanácti apoštolů (Mk 3,19). Dále se o Jidášovi Marek zmiňuje až dva dny před Velikonoci slovy „*Jidáš Iskariotský, jeden z Dvanácti, odešel k velekněžím, aby ho (Ježíše) zradil. Ti se zaradovali...a slíbili mu peníze. I hledal vhodnou příležitost, jak by jim ho vydal*“ (Mk 14,10-11).

Následuje poslední večeře, při které Ježíš řekl: „*Amen, amen, pravím vám, že jeden z vás mne zradí, ten, který se mnou jí*“ (Mk 14, 18). Zarmouceným učedníkům odpovídá na jejich dotazy „*Snad ne já?*“ takto: „*Jeden ze Dvanácti, který se mnou namáčí chléb v téže míse. Syn člověka odchází, jak je o něm psáno, ale běda tomu, který Syna člověka zrazuje. Pro toho by bylo lépe, kdyby se byl vůbec nenarodil.*“ (Mk 14,20-21).

Další zmínka o Jidášovi je až při zatýkání, kdy Ježíš velí: „*Vstaňte, pojďme! Hle, přiblížil se ten, který mne zrazuje*“. Na to přichází Jidáš s meči a holemi ozbrojeným zástupem, vyslaným velekněžími, zákoníky a staršími. Jidáš pak se zástupem domlouvá znamením, kterým určí, kdo je Ježíš, tedy známý „*Jidášův polibek*“ slovy „*Kterého políbím, ten to je. Toho zatkněte a pod dozorem odved'te.*“ Zajímavá změna je v kralickém vydání: „*...jmětež ho, a ved'te opatrně*“. Jidáš tedy přistoupil k Ježíši a se slovy „*Mistře!*“ ho políbil. Načež byl Ježíš zajat. „*Tu jeden z těch, kdo stáli kolem, tasil meč, zasáhl veleknězova sluhu a uťal mu ucho*“. Reakce na tento výpad není dále zmíněna, Ježíš komentuje situaci: „*Vyšli jste na mne jako na povstalce....Denně jsem vás učival v chrámě a nezmocnili jste se mne. Ale je třeba, aby se naplnila Písma!*“ Na to Ježíše všichni opustili a rozutekli se. (Mk 14, 42-50)

Následuje ještě zvláštní dodatek, nemající v evangeliích obdobu, který v kralickém překladu zní: „*Jeden pak mládeneček šel za ním, odín jsa rouchem lněným po nahém těle. I popadli jej mládenci. On pak opustiv roucho, nahý utekl od nich.*“ (Mk 14,51-52) To je vše podstatné, co se o Jidášově roli píše v Markovu evangeliu.

4.1.2. Evangelium podle Matouše

V pořadí jako druhé bylo sepsáno Matoušovo evangelium. Nalézáme zde několik doplnění. Nejprve je určen zrádce přímo, tedy ten „*kdo se mnou omočil ruku v míse*“. (Mt 26,23) Dalším upřesněním je navázání na Ježíšův výrok na hlavu zrádce „*...Pro toho by bylo lépe, kdyby se byl vůbec nenarodil*“. V Matoušovu evangeliu stojí dále: „*Na to řekl Jidáš, který ho zrazoval: „Jsem to snad já, mistře?“ Řekl mu (Ježíš): Ty sám jsi to řekl*“. (Mt 26,25)

Příběh zatčení je líčen téměř shodně. Nepatrné odlišnosti jsou při určení těch, kteří vyslali zatýkací zástup. Matouš vynechává zákoníky. Snad významnější změnou je rozhovor Jidáše s Ježíšem při identifikačním polibku. Oproti Markovu „Mistře!“ je v Matoušovi zaznamenána celá slovní výměna. Jidáš: *"Bud' zdrav, Mistře"*. Ježíš: *"Příteli, konej svůj úkol!"* V kralickém znění stojí poměrně rozdílný výraz „Příteli, nač jsi přišel?“ (Mt 26,49-50).

Děj pokračuje jako u Marka zatčením Ježíše. Na rozdíl od Marka se Ježíš vyjadřuje k onomu utřatému uchu: *"Vrať svůj meč na jeho místo; všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou. Či myslíš, že bych nemohl poprosit svého Otce, a poslal by mi ihned víc než dvanáct legií andělů? Ale jak by se potom splnila Písma, že to tak musí být?"* (Mt 26,52-54)

V Matoušovi se však dozvídáme také o Jidášovu osudu po Ježíšovu zatčení. *„Když Jidáš, který ho zradil, viděl, že Ježíše odsoudili, pocítil výčitky, vrátil třicet stříbrných velekněžím a starším a řekl: "Zhřešil jsem, zradil jsem nevinnou krev!" Ale oni mu odpověděli: "Co je nám po tom? To je tvoje věc!" A on odhodil peníze v chrámě a utekl; šel a oběsil se. Veleknězi sebrali peníze a řekli: "Není dovoleno dát je do chrámové pokladny, je to odměna za krev." Uradili se tedy a koupili za ně pole hrnčířovo k pohřbívání cizinců. Proto se to pole jmenuje 'Pole krve' až dodnes. Tak se splnilo, co je řečeno ústy proroka Jeremiáše: 'Vzali třicet stříbrných, cenu člověka, na kterou ho ocenili synové Izraele; a dali ji za pole hrnčířovo, jak jim přikázal Hospodin.“* (Mt 27,3-10)

4.1.3. Evangelium podle Lukáše

Také v Lukášovu evangeliu se líčení událostí okolo Jidáše místy různí. První myšlenka na zradu je rozšířena o vysvětlení. Do Jidáše totiž vstoupil satan. (L 22,3) Ježíšovo označení zrádce při večeři zní *„Avšak hle, můj zrádce je se mnou u stolu. Syn člověka jde, jak je určeno, běda však tomu člověku, který ho zrazuje.“* Výrok není dále apoštoly komentován. Nikdo se neptá, kdo je zrádcem. (L 22,21-22)

Zcela nově je zde před odchodem na Olivovou horu, místo Ježíšova zatčení, zmínka o Ježíšovu příkazu k ozbrojení. Vybízí apoštoly, aby vzali měšec, prodali, co mají a nakoupili meče. *"Pane, tu jsou dva meče."*, odpovídají mu apoštolé. *„To stačí,"* odpověděl jim Ježíš. (L 22,36-38)

V příběhu zatčení Ježíš na Jidášův polibek reaguje *"Jidáši, políbením zrazuješ Syna člověka?"*. Scéně s utřatým uchem předchází dotaz apoštolů *"Pane, máme se bít mečem?"*. Ucho je utřato dříve, než padne odpověď. Ježíš odmítá boj, a dotykem ucho uzdravuje. (L22,48-51)

Ježíš v Lukášovu evangeliu při zatýkání neudává jako důvod svého zatčení, že musí být písma naplněna. Zatýkající pouze upozorňuje, že *„toto je vaše hodina, vláda tmy.“* (L 22,53) Tolik tedy synoptická evangelia.

4.1.4. Evangelium podle Jana

Byť je Janovo evangelium často chápáno jako gnosticky laděné (Ehrman, 2007, s.88), Jidáš je zde vylíčen v podobném duchu jako u synoptiků. První zmínka oznamuje, že „Ježíš ... od počátku věděl, ... a kdo je ten, který ho zradí“. (J 6,64) Volně po chvíli navazuje Ježíšova řeč: "Nevyvolil jsem si vás dvanáct? A přece jeden z vás je ďábel." Mínil Jidáše, syna Šimona Iškariotského. Ten ho totiž měl zradit, jeden z Dvanácti. (J 6,70-71)

Zcela nová je zde perikopa s vonným olejem. Marie pomazala Ježíšovi nohy drahým olejem. V tu chvíli „Jidáš Iškariotský, jeden z jeho učedníků, který jej měl zradit, řekl: "Proč nebyl ten olej prodán za tři sta denárů a peníze dány chudým?" To řekl ne proto, že by mu záleželo na chudých, ale že byl zloděj: měl na starosti pokladnici a bral z toho, co se do ní dávalo“. Ježíš mu odpověděl: "Nech ji, uchovala to ke dni mého pohřbu! Chudé máte vždycky s sebou, ale mne nemáte vždycky." (J 12,3-8) Zajímavé může být, že nejasný či neutrální výrok je vždy autorem komentován v protijidášovském duchu.

Podobně jako u Lukáše je klíčovým motivem zrady ďábel, který „již vložil do srdce Jidáše Iškariotského, syna Šimonova, aby ho (Ježíše) zradil.“ Po chvíli při mytí nohou Ježíš obrazně říká apoštolům, že jsou čistí, avšak ne všichni. Vypravěč následně vysvětluje, že Ježíš ví, kdo ho zradí. Proto ne všichni jsou čistí. (J 13,10-11) Ježíšův citát z písmo, následující po několika verších „Ten, který se mnou jí chléb, zvedl proti mně patu“, má směřovat k Jidáši. To je patrné z dalších veršů, kdy Ježíš „v hlubokém zármutku dosvědčil: "Amen, amen, pravím vám, jeden z vás mě zradí." Učedníci se dívali jeden na druhého v nejistotě, o kom to mluví. Jeden z učedníků, kterého Ježíš miloval, byl u stolu po jeho boku. Na toho se Šimon obrátil a řekl: "Zeptej se, o kom to mluví!" Ten učedník se naklonil těsně k Ježíšovi a zeptal se: "Pane, kdo to je?" Ježíš odpověděl: "Je to ten pro koho omočím tuto skývu chleba a podám mu ji." Omočil tedy skývu, vzal ji a dal Jidášovi Iškariotskému, synu Šimonovu. Tehdy, po té skývě vstoupil do něho satan. Ježíš mu řekl: 'Co chceš učinit, učíš hned!' Nikdo u stolu nepochopil, proč mu to řekl. Protože měl Jidáš u sebe pokladnici, domnívali se někteří, že ho poslal nakoupit, co potřebují na svátky, nebo dát něco chudým. Jidáš přijal skývu, a hned vyšel ven. byla noc.“ (J 13,21-30)

S Jidášem se dále setkáváme při zatčení v zahradě Getsemane. Zde je místo popisem určeno za potokem Cedron. Jidáš, který též znal to místo a který je zde označen opět jako ten, kdo Ježíše zradil, přivedl s sebou ozbrojený oddíl vojáků a strážě velekněží a farizeů. První, kdo promluví, je Ježíš, který ví, co ho čeká, a ptá se jich, koho hledají.

Odpověděli, že „Ježíše Nazaretského." Tedy jim odpověděl: "To jsem já." Jidáš je zde zmíněn pouze jako nečinně stojící, avšak označený vypravěčem jako zrádce. Další

podstatný rozdíl je reakce zástupu: „*Jakmile jim řekl 'to jsem já', couvli a padli na zem.*“ Opakuje se rozhovor „*Koho hledáte?*“, „*Ježíše Nazaretského.*“ Ježíš pokračuje: „*Řekl jsem vám, že jsem to já. Hledáte-li mne, nechte ostatní odejít.*“

Oproti synoptickým verzím je zde určeno jméno veleknězova sluhy Malachose, kterému bylo uťato ucho. Ba co více, oním útočníkem je zde Šimon Petr! Ježíš pak řekl Petrovi: „*Schovej ten meč do pochvy! Což nemám pít kalich, který mi dal Otec?*“. Poté byl Ježíš lapen a spoután. (J 18,2-12)

Ještě jedna zmínka, která by se mohla týkat přímo Jidáše. Na Pilátovo „*Nevíš, že mám moc tě propustit, a mám moc tě ukřižovat?*“ odpovídá Ježíš: „*Neměl bys nade mnou žádnou moc, kdyby ti nebyla dána shůry. Proto ten, kdo mě tobě vydal, má větší vinu.*“ (J 19,10-11)

Toť vše. Ani zde tedy nenalzáme další osudy Jidášovi.

4.1.5. Skutky apoštolské

Ve skutcích se poprvé hovoří o Jidáši v souvislosti s losováním nového dvanáctého apoštola. Petr slavnostně zahájil řečí: „*Bratři, muselo se splnit slovo Písma, kde Duch svatý už ústy Davidovými mluvil o Jidášovi, o tom, který na Ježíše přivedl strážce, ačkoliv patřil do počtu nás Dvanácti a byl vyvolen ke stejné službě.*“

Dále Petr popisuje unikátně Jidášův osud, kdy za peníze utržené za „*svůj zlý čin*“ si koupil pole. Následuje nejasný až záhadný popis Jidášova konce: „*...pak se střemhlav zřítíl, jeho tělo se roztrhlo a všechny vnitřnosti vyhrězly.*“ Kralický překlad ale mluví jasně o sebevraždě slovy: „*...a oběsiv se, rozpukl se na dvě, i vykydla se všechna střeva jeho.*“ (Sk 1,16-18)

Jidášovo pole je následně obyvateli Jeruzaléma nazýváno „*Krvavé pole*“, což dle Skutků ladí s žalmem „*Jeho obydlí ať zpusťne, ať není nikoho, kdo by v něm bydlil.*“ (Sk 1,20) Jedná se o žalm 69,26. O několik veršů dříve stojí v tomto žalmu „*Do jídla mi dali žluč, když jsem žíznil, dali mi pít ocet.*“ Jde tedy zřejmě o prorocký žalm.

Ještě jedna zmínka o Jidáši v této souvislosti zazní při modlitbě předcházející losu mezi Josefem a Matějem. „*Ty, Pane, znáš srdce všech lidí; ukaž, koho z těch dvou sis vyvolil, aby převzal místo v této apoštolské službě, kterou Jidáš opustil a odešel tam, kam patří.*“ (Sk 1,25)

Více se o Jidáši z Nového zákona nedozvídáme.

4.1.6. Od reflexe k rehabilitaci

Nový zákon podává kusé informace o Jidáši. Jednotlivé zdroje se často neshodují, nevypovídají příliš jednoznačně, jsou již výkladem autorů, jejichž motivem bylo vyznání víry a misie. Nezbyvá, než připustit, že při hledání Jidáše „*takového, jaký byl*“ si s knihami Nového zákona nevystačíme.

Máme ještě k dispozici apokryfy, kde např. v Nikodémovu evangeliu je doplněna Matoušova zpráva o Jidášovu konci o Jidášovu ženu, která peče kohouta, který z hrnce

tříkrát zakokrhá na důkaz Kristova vzkříšení, a další podrobnosti. Ale ani takovéto zprávy nejsou zcela přesvědčivé. (Dus 2001,s.353)

Z evangelií plyne mnoho dotazů po logice Jidášova činu a jeho okolností. Proč, pokud byla Jidášovým motivem touha po penězích, raději nezmizel s pokladnicí. Proč, když Ježíš určil Jidáše za zrádce, se nikdo nepokusil neštěstí zamezit. Proč měl Jidáš ukázat na Ježíše polibkem? Celá scéna pak působí jako jedno dějství divadelní hry, nebo zvláštní rituál. Ba co víc – proč vůbec bylo potřeba Jidášovi zrady, když byl Ježíš všeobecně znám a nemohlo být problémem si ho vyhledat. Nebo proč se Jidáš viditelně účastnil zatčení a tudíž svou zradu nejen prozradil, ale i jí před všemi „demonstroval“. Můžeme mluvit o zradě, pokud Jidáš odcházel s vědomím, že Ježíš o jeho úmyslu ví, nebrání mu a nabádá ho, aby to učinil hned? Můžeme mít za zlé někomu čin, který byl naplánován mnohem dříve, než se k němu rozhodl, nebo i dříve než se narodil, jak k tomu ukazují verše Starého zákona i Ježíšovy náznaky? Jak je možné, že jeden z apoštolů, který kázal a konal zázraky Ježíšovým jménem, se stal symbolem zla? A dále otázky zcela jiného druhu. Jak moc je ovlivněn Nový zákon antisemitskými pohnutkami? Byl pozměněn, aby prošel „římskou cenzurou?“ Jak moc se liší prepisy evangelií od ztracených originálů?

Snad tyto a mnoho dalších otázek vedly některé myslitele k přehodnocení mýtu o Jidáši a k jeho částečné rehabilitaci. Jedním takovým je Anatole France, jehož zamyšlení nad Jidášem jsem zde použil jako prolog. Lapidé uvádí např. K.Bartha, který vidí paralely mezi Jidášovou a Ježíšovou smrtí za jiné. Dále uvádí J.W.Goetheho, který v Jidášovu činu vidí akt, kterým má být Ježíš zaktivován či prověřen pro mesiášství. R.Etchegaraye, který nevyklučuje, že byl Jidáš „nepostradatelnou součástíkou ve stroji vykoupení“. Nebo W.Jense, který celou událost vidí jako čin heroický a mučednický, ve smyslu přijetí nejtěžší role v božím plánu. (Lapide 1995,s.38-41)

Posledním dvěma zmíněným výkladům odpovídá i až posléze zveřejněné Jidášovo evangelium. Lapidé (1995, s.37) také oznamuje, že gnostické sekty ophitů či kainitů pokládali Jidáše za nejlepšího učedníka, který díky svému poznání pravdy spustil spásonosné mystérium zrady.

Na závěr kapitoly o Jidášově rehabilitaci dodejme, že mluví-li se v Novém zákoně o jeho zradě, je vždy použito řeckého termínu „paradidomi“, což ovšem znamená „dát, předat,“ nebo „vydat.“ Tohoto slova užil Pavel v 1.listě Korintským pro Ježíšovo vydání v den jeho zajetí (1.Kor 11,23-24), ale stejné slovo použil, když mluvil o informacích, které *předal* Korintským. V Listu Římanům (Ř 8,32) je pak výrazu paradidomi použito, když Bůh vydal svého Syna za nás za všechny. (Ehrman 2007,s.31-32)

Jidášova osoba tedy zůstává zahalena tajemstvím z pohledu historického i metafyzického.

4.2. Gnose

Jidášovo evangelium je gnostickým textem. Pro jeho zkoumání bude vhodné, budeme-li seznámeni s kontextem jeho duchovní tradice.

4.2.1. Gnostické prameny, historie

Gnosis je řecký výraz pro „poznání“. Gnostiky, byť sami sebe takto pravděpodobně nenazývali a považovali se spíše za křesťany, případně židy, spojoval životní postoj, založený na přesvědčení, že je lidem dostupné absolutní poznání Pravdy. Toto poznání chápali nikoli jako vědecké či filozofické, ale jako intuitivní poznání srdcem, jak je psáno např. v gnostickém Evangelium pravdy, kde je použit termín gnósis kardiás, vědění srdce. (Hoeller 2006, s.44-45) Gnosí je v gnosticismu myšleno spásné poznání, které zjevuje gnostikovi pravdu o jeho původu a prostředky jeho opětného dosažení. (Culdautová 1999, s.9)

Gnose vznikla na začátku našeho letopočtu ve východním středomoří. Okolnosti a dobu jejího vzniku nelze přesněji určit. Je však patrné, že vznikla již před naším letopočtem, nezávisle na judaismu, jehož některé mýty či postavy přejímala, byť často se zcela odlišným výkladem. V prvních stoletích našeho letopočtu byla do jisté míry ovlivněna křesťanstvím. Postava Ježíše Krista byla častým námětem gnostických textů. Stejně tak část křesťanských dogmat a textů byla formulována v polemice s gnosí. (Pokorný 1986, s.32) Gnose byla ale také ovlivněna do značné míry platónskou filozofií (Pokorný 1986, s.55)

Domnělým praotcem a zakladatelem gnose je Šimon Mág. Příjmení Mág zde nelze odvozovat z čarodějnictví, ale ve smyslu, ve kterém byli mágy perští a chaldejští mystici. Šimon byl pokládán za „velkou Mocnost“ a jeho družka Helena za „Myšlenku boží“. O této dvojici koluje řada mýtů a Šimon sám je zmíněn i v Novém zákoně Sk 8,5-24. (Matoušek 1994, s.130-134)

Gnose vznikala na půdě hellenismu, ve velkoměstech v době hospodářského rozmachu a duchovního úpadku. Během prvních tří století n.l. je považována za produkt všeobecného synkretismu (*splývání náboženských a kulturních prvků v jeden celek*). Od počátku je členěna v řadu škol a sekt. Z těch, které jsou popsány v křesťanských protignostických textech, jsou to např. esejci, ofité, naasejci, kainité, sétovci či barbelognostici. (Bondy 1993, s.17-19)

C.G.Jung však podobné teze, založené nejčastěji na církevních spisech nepřejímá a v gnosticích spatřuje především vizionáře, kteří své poznání čerpali z mystéria, které on sám ve svém systému hlubinné psychologie nazývá nevědomím. Gnosticismus chápe nikoli jako soubor doktrín, ale mytologický projev vnitřní zkušenosti gnostiků, kteří byli autory textů. (Hoeller 2006, s.55)

Gnostické učení je zaznamenáno zejména formou mysticko-spekulativní. Prvním novověkým objevem gnostického spisu byl kodex Askewianus. Byl přeložen z koptštiny a poprvé vydán roku 1851 pod názvem Pistis sofia. (Matoušek 1994, s.119) To bylo čtvrt století před narozením C.G.Junga, který byl nejdůležitější osobností vzkříšení zájmu o gnosi v naší době. Z Jungovy práce vzešla rozsáhlá pátrání po originálech gnostických textů, ale také řada výkladů gnostických textů, podpořena porozuměním hlubinné psychologii. (Hoeller 2006,s.52-53) Výsledkem Jungovy práce a úsilí jeho následovníků je nejen objev, ale i publikace gnostické knihovny poblíž Nag Hammádí v Horním Egyptě. Jungův kodex, dar Jungovu curyšskému institutu, byl první částí knihovny, která se dostala za hranice Egypta, která byla předložena ke zkoumání a která prolomila nezámek vědecké i laické veřejnosti. (Hoeller 2006,s.54-55) Tato gnostická knihovna nalezená v Nag Hammádí je zatím nejrozsáhlejší sbírkou gnostických textů, přinášející možnosti nových bádání. Tento nález vyzdvihl otázku zkoumání gnose do popředí zájmu badatelů na konci dvacátého století. (Pokorný 1986, s.11-12) V současnosti je pak nejvýznamnějším objevem kodex Tchacos, objevený v sedmdesátých letech minulého století, jehož součástí je i Jidášovo evangelium. (Dospěl 2006)

Do doby objevu naghammádské gnostické knihovny byla nejrozsáhlejším zdrojem informací o gnosi díla křesťanů, bojujících proti herezi. Byli to zejména Ireneus z Lyonu v díle „Odhalení a vyvrácení falešného poznání“ a Hippolytos Římský ve spisu „Vymítání všeho kacířstva“. (Pokorný 1986, s.32) O Jidášovu evangeliu se zmiňuje Ireneus v souvislosti s výše zmíněnou gnostickou sektou kainitů, jejíž existence je doposud předmětem odborných dohadů. (Dospěl 2006,s.22). Z církevních odpůrců gnose lze dále jmenovat Justina, Tertulliana či Augustina. Naopak mezi církevní autory ovlivněné gnosi lze zařadit především Kléménta Alexandrijského a Órigena. (Matoušek 1994, s.113-117)

Gnostické apokryfní (*skryté, zahalené*) texty nalezené v Nag Hammádí obsahovaly mj. esoterické (*vnitřní, tajné, přístupné pouze zasvěceným*) nauky, které apoštolům sdělil vzkříšený Ježíš Kristus. Přestože se většina historiků přiklání k církevním otcům v názoru, že Ježíš žádná esoterická učení nepředával, nelze tuto možnost vyloučit. (Eliade 1996, s.325) Takovýto postup předávání učení je ovšem zcela typický, ba výlučný pro gnosi. Obsah duchovního poznání byl sdělován duchovními svým žákům podle jejich pokročilosti. Křesťanství gnostikové proto často vyvozovali svá učení od (ať už domnělých, nebo skutečných) tajných zasvěcení udílených Ježíšem některému z jeho učedníků. (Pokorný 1986, s.31) Pro křesťanství se pak gnose stala nekontrolovatelnou herezí (*falešný, zavádějící výklad písma*) pod rouškou „iniciačního tajemství“ a byla vymítána. (Eliade 1996, s.327) Gnose ovšem nebyla primárně křesťanskou herezí. Často spíše církev měla zájem se vymezit vůči gnosi. (Culdautová 1999,s.22)

Poslední masový krvavý výpad proti gnostikům byl dovršen roku 1244 upálením více než dvou stovek pozdních gnostiků ve Francii. Gnostici byli ale pronásledováni i ze strany židovství a dalších náboženských směrů. (Hoeller 2006,s.46)

Z písemných projevů mizí gnose v 5.stol.n.l., ale přežívá v modifikované podobě v křesťanských herezích, zejména v paulikiánství a bogomilství. (Bondy 1993, s.17-21)

Jung pak nachází spojitost mezi gnosticem, alchymií a theosofií. Dále zdůrazňuje, že křesťanská teologie byla příliš racionalistická, příliš zasažená aristotelskou logikou, než aby dosáhla do nejhlubších vrstev lidské duše. (Hoeller 2006,s.63-64)

Je otázkou, zda i současný trend, kterým je zájem o východní filozofii, zejména o esoterní nauky a praktické cesty k poznání, není také naplněním poptávky po gnostické duchovní cestě, která na křesťanském trhu není snadno k dostání.

4.2.2. Gnostické náboženství, učení

Přes nepřehledné množství škol vykazuje gnose některé společné znaky ve svém učení. Jsou následně jmenovány a vyznačeny tučným písmem.

Dualismus – Tímto pojmem bývají označována náboženství, která pokládají Boha a d'ábla za věčné koexistující principy, nebo pokládají tělo a duši za rozdílné substance. Gnostický dualismus je však založen na monistickém (*jedna podstata, jednota*) základě, neboť vše pochází z jediného Boha. Tento bůh je však zcela oddělen od světa a není sám jeho tvůrcem. Je jím však mocnost z něj vzešlá. Tato mocnost však je Boha neznalá, a tedy negativní. Tím je dáno i negativní vnímání jí stvořeného světa. (Culdautová 1999,s.24-28) Cílem pro gnostika tedy není odhalení principů ducha a hmoty, nebo dobra a zla (světla a tmy), ale probuzením se, prozřením či návratem z tohoto stavu do původní jednoty. (Pokorný 1986, s.25) Tedy lze snad říci naopak prozření z klamu duality.

Tvořitel – Již zmíněný tvůrce světa je vždy negativní postavou. Bývá nazýván Demiurg, Jaldabaoth, apod. Někdy bývá ztotožněn s židovským Bohem Stvořitelem. Podle principu emanační teorie, tedy teorie vzniku nižšího, méně dokonalého z vyššího či božského prýštěním či výronem, vzniká i Demiurg. Svým nevědomým a zlým zacházením se stvořením uvrhá člověka v zapomnění. Proto také pojímá gnose svět jako zcela cizí Božské plnosti (*Pleroma*) a je ryze záporný. (Bondy 1993, s.17-19) Člověk, jenž má svůj praobraz v Bohu skutečném, je naopak chován ve větší úctě než Demiurg. (Culdautová 1999,s.55)

Kosmologie – Gnostická kosmologie obsahuje složitý systém různých světů, jevů a bytostí. Obecně jde o velmi nejednotnou strukturu, čítající řadu tzv. aiónů, které vymezuje Dospěl (2006) jako dlouhé období spojené s prostorem, jež je v gnosi zároveň božstvem. Od Božské sféry je svět vždy přísně oddělen propastí, nebesy apod. (Culdautová 1999,s.26) Právě za touto propastí nalézáme Demiurga a další archonty,

tedy nadsvětské astrální bytosti, či polobohy, dělící člověka od pravého Boha a vyšších aiónů. Ve vyšších sférách nalzáme v blízkosti Boha entity, jako jsou Prvé mystérium, Světelný poklad či Chorémy Nevyslovitelného. (Matoušek 1994, s.230)

Spása poznáním – Základem a smyslem gnose je spása dosažená poznáním. Poznáním bývá myšleno poznání svého původu a prostředků jeho znovudosažení. Toto poznání je získáno zjevením. Tuto spásu je možné pouze přijmout, nikoli však vlastním úsilím navodit. Pro gnostického Spasitele je zaveden pojem „Spasený Spasitel“, neboť Spasitel i spasený jsou jedné přirozenosti a ve spásném dění se dva rozdílné póly opět spojují. Je zde upozaděna víra, která v této základní soteriologické rovnici není obsažena. V prvních gnostických, ale i ortodoxních textech jsou termíny gnosis (*poznání*) a pistis (*víra*) téměř zaměnitelné, shodné. Rozkol přináší Valentin, který víru klade do oblasti psychické, tedy nižší, na rozdíl od poznání, jenž spadá do oblasti vyšší, duchovní. (Culdautová 1999, s.9,38,63-64)

Mystéria - Pro gnostickou praxi jsou prvořadým tématem. Jsou považována za vrcholek náboženství. Tato mystéria jsou hierarchicky odstupňovaným systémem svátostných aktů, který více či méně odpovídá složité kosmologii různých bytostí, v nichž se promítá Nejvyšší. Mystéria, ač definována jako svátostní akty, mívají podobně jako aióny rysy bytostí, božstev. (Matoušek 1994, s.272)

4.2.3. Gnostické mýty

Gnostických mýtů je známa celá řada. Mýty jsou jedním ze základních prvků gnose. Jsou vhodným médiem k předání poznání, které nemíří k typu znalostí, získávaných na základě smyslových vjemů. Naopak spíše evokují kontemplativní poznatky, které jsou obsahem pneumatické, duchovní oblasti.

V různých příbězích a jejich variacích se gnostický mýtus v zásadě odehrává podle základní společné osnovy. V nebeském světě postihne duši zlo, které ji uvrhne do hmotného světa. Bůh, ustrnulý nad duší uvězněnou ve hmotě vysílá pro její záchranu Spasitele. Ten ji po různých peripetiích sděluje pravdu o jejím původu, a otevře jí tak cestu zpět k nebeskému Otcí. (Culdautová 1999, s.10)

Tuto základní osnovu gnostických mýtů lze snad přiblížit v hlavních rysech mýtu od nejvýznamnějšího křesťanského gnostika a teologa své doby Valentina (2.stol.n.l.). Podle mýtu obsaženého ve Valentinově teologickém systému se neviditelný a nepochopitelný Otec spojuje se svou společnicí Myšlenkou a zplodí 15 párů aiónů (Říše či světy, které jsou zároveň božskými bytostmi, jak uvádí Dospěl (2006) v komentáři k textu na s.7). Posledním z těchto aiónů je Sofia, která zaslepena touhou poznat otce vyvolá krizi, po níž se objevuje zlo. Sofia a zvrhlí tvorové, jež zplodila, jsou vyvrženi z božské plnosti (*pléróma*) a vytváří nižší svět. U Otce je stvořen nový pár, Kristus a jeho ženský protějšek Duch svatý. Nakonec je v božské plnosti, obnovené ve své dokonalosti, zplozen Spasitel, jímž je Ježíš. Ten sestupuje do nižších končin, kde

vytváří z hmoty a psychických elementů Demiurga, boha geneze. Ten, neznaje Otce, pokládá se za nejvyššího a tvoří náš svět. Duchovní elementy z vyšší Sofie ale vnikají bez Demiurgova vědomí do jeho dechu, a tím se dostávají do některých lidí, přesněji do pneumatiků. Kristus pak sestupuje na zem k záchraně těchto duchovních elementů (duší) a zjevuje vysvobozující poznání. Tak (pouze) pneumatikové, probuzeni gnosí, vystupují k Otci. (Eliade 1996, s.334)

Za literárně nejzdařilejší do češtiny přeložený gnostický mýtus o probuzení lze považovat Píseň o perle, která se dochovala v apokryfu Skutky Tomášovy. Pojednává o princí z východu, jenž do Egypta přijíždí na přání královských rodičů nalézt vzácnou perlu. V Egyptě je zajat. Alegoricky dostává najíst místního pokrmu a tedy i místních zvyklostí a poměrů a postupně v otroctví zapomíná na svůj původ i na perlu. Královští rodiče však vědí, co jejich syna potkalo, a posílají mu dopis, ve kterém mu připomenou království i perlu. Princ se rozvzpomene na svůj původ. Otcovým jménem následně uspí hada, jenž perlu střeží, a ve slávě se vrací ke svému otci. (Pokorný 1986, s.21)

Jidášovo evangelium bylo nalezeno v Horním Egyptě, sepsáno v koptském jazyce. Koptsko-gnostických spisů bylo nalezeno více, jedním z nejvýznamnějších je již zmíněný spis Pistis sofia. Pro koptsko-gnostické spisy jsou mj. charakteristická jména postav Barbeló a Jaldabaoth, která obě společně ve svých mýtech používají ofité (pojem zahrnuje též kainity, šétovce a mikulášence) a barbelognostici a která se také obě vyskytují v Jidášově evangeliu. (Matoušek 1994, s. 227). Lze tedy předpokládat, že Jidášovo evangelium pochází z jedné z těchto skupin.

4.3. Jidášovo evangelium

4.3.1 Kodex Tchacos

Jidášovo evangelium je jedním ze čtyř textů kodexu Tchacos. Tento poslední objevený gnostický kodex obsahuje knihy „Petrův list Filipovi“ a „Jakub“, které se nacházejí také v knihovně z Nag Hammádí. Dalším textem je „Kniha Allogenéta“, která zatím nebyla známa, avšak je velmi porušena. Posledním textem je Jidášovo evangelium, kterého máme k dispozici 85-90%.

Kodex byl objeven v Egyptě v sedmdesátých letech minulého století. Kodex získal překupník, jemuž byl následně odcizen. Roku 1982 se mu podařilo s pomocí řeckého obchodníka získat jej zpět. Následovala fáze obchodování s vědci. Obchod se však pro vysokou cenu (3 000 000,-dolarů) neuskutečnil. Jeho osudem se tak stal bankovní sejf, kde paradoxně utrpěl kodex největší poškození. Roku 2001 získala od překupníka kodex curyšská obchodnice starožitnostmi Frieda Tchacos Nussberger, která jej nechala zkoumat na universitě v Yale. Po pěti letech restaurování a sestavování, byl na jaře roku 2006 zveřejněn text a překlad Jidášova evangelia.

Vznik papyrových listů kodexu je odhadován na léta 220-340 n.l. Řecký originál Jidášova evangelia byl sepsán určitě před rokem 180 n.l., pravděpodobně o několik desetiletí dříve. (Dospěl 2006,s.7-19) V češtině máme k dispozici Dospělův překlad přímo z koptštiny. Budeme ho tedy používat jako stěžejní. Od překladu Kasserova (profesor, který připravil 1.edici a překlad) se liší jen v několika drobnostech.

Ještě je nutno si přiznat, že nelze říci, nakolik a zda vůbec je výpověď Jidášova evangelia psána na základě podložených informací. Spíše než o historickém Ježíši a Jidáši text vypovídá o smýšlení jednoho z gnostických hnutí.

4.3.2. Obsah Jidášova evangelia

Jidášovo evangelium se skládá ze dvaceti kratších kapitol. Je opatřeno úvodníkem „*Tajné pojednání o sdělení, které Ježíš předal Jidášovi Iškariotskému během týdne tři dny před tím, než slavil velikonoční večeři.*“ Následuje první kapitola, která velmi stručně shrnuje Ježíšovo působení na zemi. (JudEv 33,1-21)

Od další kapitoly až do konce jsou líčeny události a rozhovory posledních tří dní Ježíšova života. Ježíš se zde prezentuje jako Syn nejvyššího Boha. Avšak bůh, ke kterému se modlí učedníci, je jiný. Na více místech to Ježíš apoštolům s výsměchem připomíná.

Ježíš zde není člověkem, ale duchovní bytostí, beroucí na sebe podobu člověka (někdy malého dítěte). Ježíš se může libovolně navracet do svého mateřského aiónu. Ježíšovým posláním je předat tajnou nauku vybraným jedincům. Tímto vyvoleným je právě Jidáš, který má dost sil postavit před Ježíše. Jidáš usiluje o možnost vstoupit do tzv. aiónu onoho pokolení a setřást ze sebe nadvládu archontů, nadpřirozených mocností. O samotě pak Ježíš předá Jidášovi poznání, zatímco naopak dalším jedenácti prozrazuje smutný úděl, že totiž nikdy nespasí ono svaté pokolení. Značná část zasvěcení je věnována zjevení kosmologie. Jidáš je varován, že zároveň se svou novou rolí probuzeného přijímá i roli nenáviděného. Ježíš vysvětluje Jidášovi jeho úkol: „...*ty je však převyšíš všechny, budeš totiž obětovat toho člověka, který mě nosí.*“ (JudEv 56,17-21) Jidáš po zasvěcení vstupuje do mraku světla. Z tohoto mraku se ozve hlas, ovšem, co říkal, nebylo možno zrestaurovat.

Závěr je podobně strohý jako úvod: „...*Byli tam však někteří z učitelů zákona a ti byli ve střehu, aby se ho zmocnili při modlitbě. Měli totiž strach z lidu, protože ho všichni považovali za proroka. Přistoupili k Jidášovi a řekli mu: "Co tady děláš? Ty jsi Ježíšův učedník." Jidáš odpověděl, jak si přáli. Dostal nějaké peníze a vydal jim ho.*“ (JudEv 58,12-26). Následuje už pouze subscriptio „Evangelium Jidáše“

5. Bhagavadgíta

5.1. Indická duchovní tradice

Indická duchovní tradice je tou nejdéle kontinuálně praktikovanou a nejméně uchopitelnou. Má řadu vrstev posvátných textů, různá období filozoficko-náboženského vývoje, obsahuje tisíce božstev, jediného Boha i ateismus, zná tisícero mýtů a legend. Indická mysl se příliš netrápí paradoxy a velmi niterně rozumí mytologické formě předávání duchovních pravd.

Pro porozumění Bhagavadgítě by bylo dobré znát několik základních informací o představách upanišadové filozofie a také sánkhji a jógy. Z těchto nauk pramení vlivy, které jsou v Bhagavadgítě nejpatrnější. Avšak i tyto směry jsou uvnitř samy sebe velmi různé. Záleží na období, dané škole, nebo směru, ale i na lokalitě a povaze konkrétních vykladačů.

5.1.1. Upanišady

Ve druhém tisíciletí př.n.l. přišli v rámci velkého stěhování národů do severozápadní Indie předkové většiny dnešních severoindických obyvatel Árvové. Přinesli řadu náboženských představ, do které vmísili prvky víry praktikované v místní kultuře. Vznikl tak systém nazvaný védské náboženství. Védy, podle nichž je pojmenován, je souhrn obětních a oslavných textů a pozdějších komentářů k nim. Védy byly dlouhá staletí uchovány pouze v ústním podání.

Védské hymny byly rozděleny do čtyř sbírek. Tyto texty se obracejí k velkému množství bohů, kteří vládou přírodními silami a sesílají na lidstvo pohromy. Lidské dobré skutky, zejména oběti však odměňují prosperitou v tomto světě. Důraz je proto kladen na správné vykonávání obětí a bezchybný přednes textů. Oběť je středem védského náboženství.

Tyto čtyři védy jsou dále rozvedeny a komentovány v tzv. bráhmanách, kde se již objevují filozofické spekulace, jaké jsou příznačné pro pozdější upanišady. Jsou jimi představy o brahma a átmanu, nebo o reinkarnaci.

O asi dvě století později vznikají další druhy textů áranjaky a upanišady. Áranjaky jsou texty lesních mudrců, určené k přednesu v poustevnách. Mírně opožděnější upanišady jsou s největší pravděpodobností zamýšleny pro žáky sedící u lotosových nohou mistra. V obou případech jde o esoterický komentář véd a bráhman, vysvětlující skrytý smysl jejich rituálů a textů. (Zbavitel 2004, s.5-9) Autory těchto textů byli mudrci, kteří kromě svého filozofického zaměření byli také básníci. Tato trojkombinace jim umožnila podat nejkompexnější zprávu o duchovním poznání.

Janíček v úvodu k jeho poetickému a dnešní evropské mysli přizpůsobenému překladu Bhagavadgíty popisuje neméně poeticky, avšak ryze současným evropským

stylem, povahu člověka tohoto upanišadového období jako srdečnou a mírnou. „Rostlinná strava, která vystřídala masitou, mění ho od samého základu. Severské znaky nepoddajnosti a výbojnosti, které si přinesl ze své chladné pravlasti, stékají i s jeho potem do rýžových polí. Meč severské tvrdosti, vražený do těla nové vlasti, měkne jako máslo. Rodí se nový typ indického člověka, jenž srůstá...s přírodou a nepovažuje se více za pána všehomíra, za korunu všeho tvorstva.“ (Janíček 1998, s.5-7)

Takto je tedy popisováno širší kulturní prostředí doby vzniku upanišad. Co se textu týká, tvoří upanišady, jak plyne z výše uvedeného historického exkurzu, čtvrtou a závěrečnou složku védského souboru. Bývají proto někdy nazývány jako védánta, zakončení véd. Pro současnou indickou duchovní tradici jsou však nejvýznamnější. Do dneška se v hinduistické praxi dochovalo jen několik ojedinělých obřadů a doprovodných textů. Upanišady jsou naopak ideovou základnou nejen současné hinduistické filozofie, ale i buddhismu a džinismu. Pokud se současní duchovní učitelé dovolávají véd, míní tím v naprosté většině právě upanišady.

V upanišadách však nelze hledat souvislé jednotné učení bez vnitřních rozporů. Nejen, že by to neodpovídalo indickému způsobu porozumění duchovním naukám, ale také pro velké časové i místní rozpětí vzniku upanišad. Lze je proto spíše považovat za bohatý zdroj podnětů k zamyšlení a návodů na domyšlení duchovních pravd.

Nejvýznamnějšími tématy je otázka existence jediné Nejvyšší bytosti nad množstvím božstev, tedy úvaha o monoteismu, dále otázka koloběhu znovuzrození na základě zákona odplaty za dobré a zlé skutky, tedy zákona karmického.

Základním poznáním upanišadového období je, že átman, podstata „já“ je totožný s brahma, nejvyšší realitou, čirým bytím. Tato podstata je v upanišadách nejčastěji ozřejmena jako prána, tedy životní dech, jemnohmotná složka vzduchu, či život sám.

Upanišadové období lze srovnávat i s obdobím vzniku novozákonních i gnostických textů. Podobnost tkví v tom, že rituál a řád ztrácí pro lid svůj prvořadý význam a podstatným se stává zodpovězení otázek týkajících se lidské bytosti, jejího místa ve světě, její podstaty, schopností a možností. Je zpochybněna možnost nalézt uspokojení v tomto světě. (Zbavitel 2004, s.9-15)

5.1.2. Sánkhja a jóga

Sánkhjová filozofie navazuje na upanišadovou tradici a již v některých z pozdních upanišad nacházíme sánkhjové zásady a termíny. Jako první systematizoval sánkhjové učení Íšvarakršna. Tuto ranou sánkhju lze podle Eliadeho považovat za hlavní spásonosnou gnosi¹. Klade důraz na podstatnou úlohu poznání na cestě k vysvobození.

Jóga se nalézá ve stejné názorové teoretické oblasti. Snad jediným vážnějším rozdílem mezi teorií sánkhji a jógy je ateismus sánkhji, oproti jógovému předpokladu

¹ Gnosi je míněno duchovní poznání, nikoli gnose jako duchovní směr

nejvyšší bytosti. Podstatný rozdíl mezi sánkhjou a jógou je ale v tom, že sánkhja je filozofií, zatímco jóga je bytostně praktickou disciplínou.

Pro oba směry je oproti upanišadové tradici svět skutečný, nikoli iluzorní. Avšak za svou existenci a trvání vděčí pouze nevědomosti ducha, puruši. Nevědomost je tak pokládána za příčinu všeho utrpení. Touto purušovou nevědomostí je neuvědomování si svého nadosobního Já, soustředíce se na falešné, či alespoň nižší já jedné osoby. V okamžiku, kdy bude každý puruša vysvobozen znovu uvědoměním sebe sama, veškeré stvoření zanikne vstřebáním se do své prapodstaty, prakrti. Tato prakrti je věčná a nekonečná, avšak od puruši se liší svou dynamikou a tvořivostí. Tato jednotná prakrti má tři způsoby bytí, někdy zvané „kvality“. Jsou jimi sattva, kvalita dobra, jasů a moudrosti, dále radžas, kvalita vášně, pohybu, činnosti a neklidu a poslední tamas, kvalita nevědomosti, nehybnosti, zastřenosti, temna a otupění. Z těchto tří kvalit jsou zkombinovány veškeré věci a jevy světa, jako je ze tří barev složeno celé barevné spektrum.

Úkolem jógina, respektive všech bytostí, je vymanění se z područí těchto kvalit a opětovné znovu poznání sebe sama jako nesmrtelného puruši, který byl v pradávnu zatažen do područí tohoto světa. Avšak i toto područí je ve skutečnosti zdánlivé, viditelné pouze z úhlu pohledu bytosti smíšené s purušou v jeden celek. Neměnný nekonečný puruša sám o sobě není gunami² polapitelný. (Eliade 1996, s.55-61)

K tomuto osvobození i dílčím úspěchům na duchovní cestě nabízí jóga řadu metod. Výčet těchto metod je velmi pestrý a také poměrně obsáhlý. V euroamerické kultuře je nejpopulárnější hathajóga, zabývající se polohami a funkcemi těla. Na toto ovládnutí těla, potřebné pro vyšší duchovní metody, navazuje pránajámajóga, zabývající se technikami kontroly a usměrnění dechu. Třemi nejvýraznějšími duchovními cestami jógy jsou džňánajóga, zaměřená na moudrost a poznání pomocí meditací a kontemplací, dále bhaktijóga, cesta lásky a oddané služby Pánu, a karmajóga, cesta neosobních činů a práce bez zájmu a ulpívání na jejích výsledcích. Je ještě mnoho dalších druhů jógy, z nichž nejznámější v našem prostředí je např. kundalinijóga, cesta oživení posvátné hadí síly sídlící v lidech, džapajóga, tedy opakování božích jmen a posvátných formulí, nebo tantrajóga, nebezpečná praxe ovládnutí tajných sil, a mnoho dalších. Celkem je popsáno 44 základních jógových škol, avšak bez přihlídnutí k jejich variacím a novým odnožím. (Gítánanda 1999, s.65-73)

Nejkomplexnější celek přináší královská rádžajóga, popsaná asi ve 3.století př.n.l. prvním a stále aktuálním systematikem jógy Pataňdžalim. (Jógasútra 2002, s.5-9)

² Guna je překládána jako kvalita. Jde o tři základní složky přírody-guny, jejichž kombinacemi jsou vytvářeny veškeré jevy.

Podstata jógy je velmi srozumitelně vystižena v úvodních verších této Jógasútry:

I,2: Jóga je zastavení změn mysli.

I,3: Potom je vidoucí nezabarven a v přirozeném stavu.

I,4: V opačném případě je zabarven změnami mysli a má jejich tvar.

I,12: Zastavení těchto změn se provádí cvičením a nepřipoutaností.

I,13: Cvičením se rozumí nepřerušované a opakované úsilí o dokonalé odstranění změn mysli.

I,15: Nepřipoutanost znamená vědomé zřeknutí se vztahů k viděným nebo jinak poznávaným předmětům. (Jógasútra I,2-15)

Cesta k osvobození zde vede přes osm etap. Základem jsou první dvě etapy zákazů a příkazů, jimiž jsou „nezabíjet, nelhat, nekrást, dodržení pohlavní zdrženlivosti, nehrabivost“ a „tělesná čistota, spokojenost, askeze, studium metafyziky a přijetí Boha za cíl veškeré své činnosti. Třetí etapou je správné držení těla, čtvrtou je ovládnutí dechu. Druhá polovina z tohoto osmera je již ryze duchovní povahy a skládá se postupně z etap vymanění smyslové činnosti z vlivu vnějších předmětů, neboli ovládnutí smyslů, vědomé soustředění či koncentrace, metafyzické rozjímání neboli meditace a kontemplace s výsledkem osvobození. (Jógasútra II,29)

Postupně se se zmíněnými prvky jógy a také sánkhji a upanišad setkáme i v Bhagavadgítě.

5.2. Kršna

5.2.1. Curriculum vitae

Kršna má v indické mytologii a duchovní tradici dvě základní podstaty. Jsou to lidská a božská podstata. Záleží na podání jednotlivých škol, jak jsou nadále popisovány a konkretizovány.

Pro náš účel je podstatné, že je Kršna hlavní postavou Bhagavadgíty, ale zároveň je jako Višnuův avatar i hlavní postavou celé višnuistické tradice. V té se na vrcholu slávy nachází spolu s Rámou, dřívějším avatarem Višnuovým, nám známým z druhého největšího indického eposu Rámajána. Tím největším je Mahábhárata, jejíž součástí je i Bhagavadgíta.

V Kršnově postavě se snoubí řada legend o hrdinech různých dob a koutů Indie. Nejkomplexnější informace nalézáme v Bhagavatapúráně. Do povědomí naší veřejnosti se tato púrána dostala v českém překladu vydaném mezinárodní společností pro šíření vědomí Kršny (ISKCON) pod svým dalším názvem Šrímad Bhagavatam.

V této púráně je celé Kršnovo curriculum vitae. Začíná v Bradžských nížinách na březích řeky Jamuny. Místní královna se zalíbila démonu, který na sebe vzal podobu jejího manžela a zmocnil se jí. Narodil se jí syn Kánsa. Ten si měl dle předpovědi svého

démonskeho otce podrobit zemi. Jak rostl, stále více se projevovala jeho zlovůle. Proto na požádání Země přišel Višnu na zemi jako Kršna.

Jeho příchod, a tím i Kánsovu záhubu oznámil hlas z nebes při svatbě Kršnových rodičů. Kánsa tedy usiloval o život Kršnovy matky Dévakí, uchválen byl Kršnovým otcem Vásudévou, který mu slíbil vydat všechny jejich narozené děti. Tak se i stávalo a Kánsa tyto děti usmrcoval. Při osmém otěhotnění, které bylo předpovězeno jako Kršnovo, dal Kánsa vsadit oba rodiče do žaláře.

Zde se narodil Kršna s lotosovými očima, ve žlutém rouchu a s korunou na hlavě. Poručil otcí, aby ho zanesl do sousední země Gókula, obývané pastýři. (Tam již umístil sám Višnu Kršnova bratra Balarámu tak, že jeho embryo vložil do lůna jedné pastýřky.) Pak Kršna zmizel a zůstalo zde novorozeně. Mříže vězení se samy otevřely a malý Kršna byl dopraven otcem Vásudévou do bezpečí. Cestou při záplavě Kršna vystrčil nožku z košíku a vody se rozestoupily. Ze sousední země přinesl z adoptivní rodiny Vásudéva jiné dítě. Jím Kánsa mrštil o kámen. Dítě však vzalo podobu bohyně, která se Kánsovy vysmála, že se Kršna narodil jinde a zmizela. Kánsa dal pro jistotu pozabíjet veškeré děti v zemi.

Dalším celkem je popis Kršnova dětství, mládí a dospívání. Toto dospívání se odehrává v příbězích dětských rozpustilostí a následně dovádění s pastýřkami. Je ale také prostoupeno konáním zázraků a likvidací démonů. Samozřejmě s sebou každá perikopa nese i duchovní poučení.

Máme zde třeba příběh z kojeneckého věku, kdy zlá démonka si posadí Kršnu na klín a nabídne mu prs napuštěný prudkým jedem. Kršna se ho chopí a z démonky tím prsem vysaje za jejího strašlivého úpění život. Když je pak tělo démonky spalováno na pohřebišti, line se z něj krásná santalová vůně, neboť démonka byla Kršnovým dotykem zbavena všech hříchů.

Z Kršnových dětských příběhů patří mezi nejproslulejší kradení másla z kuchyně, nebo jedení hlíny, které vyústí v mystický výjev, kdy Kršnova ústa neobsahují zeminu, ale celou Zemi, vesmír a božstva.

Pro období Kršnova dospívání jsou typické milostné hrátky s pastýřkami. Z nich je snad nejreprezentativnější vyprávění o ukrytých šatech. Zamilované pastýřky se svlékly a vstoupili do řeky Jamuny vykonat obřad za účelem, aby jim byl dán Kršna jako muž. Ten však v doprovodu svých vrstevníků posbíral jejich šaty a vylezl s nimi na strom a vyzval pastýřky, aby si pro šaty přišly. Pastýřky se usmívaly, ale z vody nevyšly. Pastýřky plesající v duchu nad tímto žertem slibují drkotající zuby Kršnovi poslušnost a plnění jeho rozkazů, ale vyhrožují, že nedá-li jim šaty, budou si stěžovat králi. Kršna se však nenechá zastrašit a praví: „Ach, vy krásky čistých úsměvů, chcete-li být poslušny mých rozkazů, pojdte si vzít své šaty sem.“ Pastýřky vystoupí z vody,

zahaleny pažemi. Kršna na ně tedy ještě vymyslí pozdrav bohům s rukama sepjatýma nad čelem (...) a oděv jim vydá.

Pro Kršnovy milostné příběhy je charakteristické, že se jich účastní vždy mnoho dívek. Kršna má později svou hlavní ženu Rádhu a dalších sedm žen. Dále se ožení s dalšími sto dívkami. Konečné číslo je pak mnohonásobně vyšší. Každá z Kršnových milenek i manželek však dostává plnou dávku jeho lásky. Je s nimi naplno, tak jako je Bůh naplno s každým člověkem.

Kršna také ve své mladické divokosti urazil boha Indru, a ten na Bradžsko seslal zničující deště. Kršna pro své spoluobčany vytrhl z kořene horu Govardhan a schoval je pod ní.

Kršnovo období dospělosti je pak v duchu moudrosti, podpory morálky a boje s démony. Nejlépe je to patrné z Bhagavadgíty.

Když Kršna zabije nepřeberné množství démonů a sejme ze Země velké břímě hříchů, rozhodne se k opuštění svého těla. Aby k tomu mohlo dojít, musel ze světa zmizet i z Višnuva vzešlý rod Jádavů. Stane se tak po kletbě bráhmana, ze kterého si Jádavovci ztropili žert. Pak se v Kršnově městě Dvárace objevují první známky konce.

Jádavové se účinkem kletby pustí mezi sebou do boje. Když se Kršna se svým bratrem Balarámou snaží šarvátku zklidnit, jsou napadeni a nezbyvá jim, než Jádavy pozabíjet. Balaráma následně začal meditoval o svrchovaném božství, s nímž se sjednotil a dosáhl spásy.

Kršna pak smutně usedá pod posvátný strom, kde je střelen lovcem Džarou, který si spletl jeho nohu z hlavou gazely. Džara byl totiž ve spleťtém plánu Kršnova odchodu ze světa předem určeným nástrojem, když si šíp zhotovil ze z moře vyloveného zakletého kusu kovu. Kršna ale pravil sklíčenému Džarovi: „Neboj se, Džaro, vstaň! Co jsem měl vykonat, jsem vykonal. Proto půjdeš do nebe, do obydlí zbožných³.“

Kršnovo město Dváraku pak zaplavil oceán, jen jeho palác zůstal nedotčen. Vznesený v něm stále prodlévá a tak se tento palác stal nejposvátnějším poutním místem. (Zbavitel 1997, s.174-191)

5.2.2. Půchod Kršnův a Kristův

První okamžiky a roky života obou vtělených Bohů tak, jak jsou zaznamenány v posvátných textech, provázela řada zvláštností. Zejména v příbězích o raném dětství lze nalézt více podobných událostí. Účelem jejich následného výčtu není hledání vlivů, ale nastínění shodné oblasti v tradicích, které jsou na osobách Kršny a Krista založeny a zde srovnávány. Následuje tedy řada shodujících se paralelních situací. Budou uvedeny

³ Pozn.: Ten, který dokonal Kršnovu smrt, doveden k tomu předem daným osudem, přichází do nebe. Srovnejme Džaurův příběh s Jidášovým, zejména tam, kde je o Ježíšově vydání rozhodnuto a samotným Ježíšem naznačeno dříve, než si je tohoto osudu vědom sám Jidáš.

tučným písmem události Kršnova života popisované Bhagavatapúránou a kurzívou označené citace z kanonických evangelií.

Narození Kršny bylo rodičům ohlášeno z nebes.

„Anděl jí řekl: 'Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš.'“ (L 1,30-31)

Kršnův příchod na zem měl pro místního vládce znamenat svržení.

„...mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se: 'Kde je ten právě narozený král Židů? Viděli jsme na východě jeho hvězdu a přišli jsme se mu poklonit.' Když to uslyšel Herodes, znepokojil se...“ (Mt 2,1-3), neboť se obával svého svržení právě narozeným králem.

Vládce chtěl předejít svržení a hodlal zabít jeho matku, nebo pak alespoň jeho.

Herodes vyzval mudrce: *„Jděte a pátrejte důkladně po tom dítěti; a jakmile je naleznete, oznamte mi, abych se mu i já šel poklonit.“ (Mt 2,8)* Chtěl ho však, jak víme, zabít.

Kršnův bratr se narodil tak, že Bůh vložil embryo do těla matky.

„Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve, než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého.“ (Mt 1,18)

Kršnovo narození doprovázely příznivé úkazy.

„...A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě.“ (Mt 2,9)

Kršna je transportován do sousední země, a tím plánu vládce uniká.

„...anděl Hospodinův se ukázal Josefovi ve snu a řekl: "Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil. On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku, odešel do Egypta" (Mt 2,13-14)

Kršna vyrůstá v kraji obývaném pastýři.

„A v té krajině byli pastýři...“ (L 2,8) Všeobecně však jde o pastýřské prostředí, viz jesle.

Obelstěný vládce nechá povraždit všechny novorozence.

„Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.“ (Mt 2,16)

Zda jde o náhodu, vliv jednoho textu na druhý, nebo o rituální úděl příchodu vtěleného Boha na svět, je předmětem odborné diskuse. Pro nás je podstatné, že z těchto podobností plynou možnosti sblížení textů obou kultur a také lze mít tuto spojitost na zřeteli při porovnávání obou textů, které nadměrné množství spojitostí nemají.

5.3. Bhagavadgíta taková, jaká je

Kontext tohoto díla je natolik rozmanitý a rozvětvený, plný paradoxů, nadpřirozených bytostí a specifických pojmů, ovlivněný mnoha filozofickými školami, sociokulturním prostředím a bájemi, že zde nelze uceleně popsat souvislosti, které mohou mít vliv na porozumění Bhagavadgítě. Pro naše potřeby bude muset postačit zde uvedený exkurz do historie a mytologie. Rejstřík použitých pojmů je připojen jako poslední kapitola před seznamem použité literatury.

5.3.1. Historie, pole působnosti

Bhagavadgíta, neboli „Zpěv Vznešeného“ se dochovala jako nedílná součást největšího staroindického eposu zvaného Mahábhárata. Tento epos je jakousi ságou rodu Bharatovců, čítající kolem 100 000 veršů. Doba vzniku eposu se odhaduje na období od 4.stol.př.n.l do 4.stol.n.l. Během této dlouhé doby se pozvolna formoval a nabýval na objemu jak celý epos, tak i jeho zlomek (700 veršů) Bhagavadgíta, která bývá pro svůj význam v indické duchovní tradici přirovnávána k Novému zákonu.

V dlouhém období vzniku do sebe Bhagavadgíta vstřebávala různé, mnohdy protichůdné nauky a filozofická východiska. Na rozdíl od Nového zákona nedošlo k pokusu o odstranění vnitřních rozporů, ani o kanonizaci. Nalezneme zde zejména prvky upanišadové filozofie, systému sankhji i jógy. Je zde doporučována džňána i bhakti márga. Lze se dopátrat i stop po buddhismu. Bhagavadgíta je proto právem považována za vrcholně nadnáboženský text. Dočkala se stovek výkladů. Mezi ty nejpůvodnější a nejvýznamnější patří výklad zakladatele *advaita-védánty* Šankary (přelom 8. a 9.stol.n.l) a bhakticky založeného zakladatele *višišta-advaita-védánty* Rámanudži (1017-1137 n.l.).

Bhagavadgíta, ač sdělující nejvyšší pravdy, je zároveň srozumitelná širokým vrstvám indického lidu. Nabízí duchovní cestu, kterou se může vydat každý, bez rozdílu kast a bez nutnosti odchodu do ústraní či získání zvláštních schopností. (Filipský, Vacek 1976,s.8-33)

5.3.2. Obsah Bhagavadgíty

Do anglického jazyka byla poprvé Bhagavadgíta přeložena Sirem Ch.Willkinsem roku 1785, tedy v prvních desetiletích britské kolonizace. Bhagavadgíta se také jako jeden z mála duchovních textů indické tradice dočkala i mnohých překladů do českého jazyka. Jako první byla z angličtiny přeložena již v roce 1877 politikem, pedagogem a prvním českým indologem Fr.Čuprem, v roce 1900 vyšel překlad V. Procházky, o dvacet let později překlad P. Maternové. Roku 1926 vyšla dvě vydání překladu slavného křesťanského spiritisty a okultisty K.Weinfurtera. Roku 1945 vyšel také překlad Rudolfa Janička, který lze již pokládat za psaný v současnosti srozumitelným jazykem. V roce 1976 vydali první český překlad Bhagavadgíty ze sanskrtu Jan

Filipský a Jaroslav Vacek. Vydány byly také poetické verze S. Kostiče, nebo J. Žlábkové, která přeložila již přebásněnou Bhagavadgítu Svámím Prabhavanandou. V porevoluční době se také velmi rozšířil překlad a výklad Svámího Prabhupády, zakladatele Mezinárodní společnosti pro vědomí Kršny. Dále jsou v současnosti dostupné překlady stoupenců džňány Šrí Ramany Maharišiho J. Frice a také R. Skarnitzla, který do překladu zahrnul i komentář bývalého indického prezidenta Sarvepali Rádhakršnana.

Tak, jako je možný velmi různý výklad, máme zde i velmi různé překlady. Může to být způsobeno specifiky sanskrtu, rozdílnou mírou znalostí okolností a kultury, ze které Bhagavadgíta vychází, nebo i příslušností ke konkrétní duchovní cestě autora, vnášejícího tak do textu osobní vyznání.

Text byl v pozdější době rozčleněn do osmnácti kapitol, které bývají pojmenovány v různých překladech různě, dle svého obsahu. Pro následné přiblížení obsahu Bhagavadgíty je použito názvů kapitol z překladu R.Janíčka. Tyto názvy jsou tučně vyznačeny.

1. Sklíčenost Ardžunova

Celý příběh, na jehož pozadí zjevuje vtělený Kršna válečníku Ardžunovi nejhlubší Pravdu a Poznání, se odehrává na bitevním poli, kde se chystají ke střetu vojska dvou nepřátelých klanů rodu Bharatovců, jimiž jsou rody Pánduovců a Kuruovců. Celou událost líčí jasnovidce Sandžaja slepému králi Kuruovců Dhritaráštrovi. Kršna zde přijal roli Ardžunova vozataje.

Když Ardžuna zří sešikovaná vojska, v nichž na obou stranách vidí své příbuzné, blízké a své učitele, srdce se mu svírá soucitem a nechce bojovat. Aby ho povzbudil k vykonání jeho dharmy, jeho povinnosti válečníka, začíná mu Kršna zjevovat Poznání.

2. Cesta vědění

Kršna oceňuje Ardžunův soucit a obavy z porušení zákonů, nechť k zabíjení a jeho morálku, na jejímž základě je pro něj lépe být žebrákem než králem poskvřeným krví Kuruovců.

Kršna však vysvětluje: „...Ačkoli mluvíš moudře, ti, kdo jsou ještě moudřejší, netruchlí pro živé ani pro mrtvé. Neboť nikdy nebylo, aby nebylo Mne, ani tebe, ani těchto králů. A nikdy nebude, abychom kdy přestali být.“ (RJ: BHG 2,11-12).

Takto Kršna uvádí své učení o nesmrtelnosti ducha a pomíjivosti těla. Nabádá dále k nepřipoutanosti k vykonávaným činům a vysvětluje, že pouze připoutanost k nim je činí hříšnými. Naopak konání svých povinností, bez lpění na jejich výsledku určuje Kršna jako cestu spásy. Doporučuje Ardžunovi: „Dívej se stejně na bolest jako na radost, na zisk jako na ztrátu, na výhru jako na prohru a připrav se k boji! Takto se nijak neprohřešíš!“ (RJ: BHG 2,38)

3. Cesta činů

V další kapitole odpovídá Kršna na Ardžunův dotaz, proč jej vybízí k válčení, když sám zároveň říká, že vědění je více, nežli činnost. Odpověď lze snad shrnout dvěma verši: „Dokonalosti nedosahuje ani ten, kdo se činům vyhýbá, ani ten, kdo se světa jen zřídka.... Ale ten, jenž zkontrolil smysly, obětuje Mi s oddaností všechny své činy, ten, Ardžuno, dospívá k nejvyššímu naplnění.“ (RJ: BHG 3,4; 3,7)

4. – 6. Cesta oběti, Cesta odpoutanosti a Cesta rozjímání

V těchto kapitolách učí Kršna o převtělování, svém blahodárném působení ve světě, o síle oběti a klade obět' vědění nad obět' majetku. Nabádá také k praxi jógy, rozjímání a askeze. Hovoří zde však především o askezi duchovní, o mentální nepřipoutanosti a ovládnutí mysli.

Na mnoha místech je zdůrazněn i postoj oddanosti, který následně provází posluchače celou Bhagavadgítou.

7. – 9. Cesta pravého poznání, Cesta k Nejvyššímu a Cesta královského učení

Zde Kršna vypráví o své podstatě a přirozenosti, v některých velmi konkrétně, jinde obecně. „Nic není nade Mne, Ardžuno! To nejvyšší i to nejnepatrnější je obsaženo ve Mně. Jsem zlatou šňůrou, na níž jako perly jsou navlečeny všechny světy a všechny životy. Jsem chutí vody, Ardžuno, jsem světlem slunce i měsíce, posvátností věd, zvukem mizejícím v tichu oblohy, lidskostí člověka - tím vším jsem Já!“ (RJ: BHG 7,7-8)

V kapitole také nacházíme rozdělení povah lidí, kteří přicházejí ke Kršnovi a kteří nikoli. Kršna učí mít k němu vždy zaměřenu mysl, zejména pak v hodině smrti. Tak ho lze dosáhnout a vymanit se z koloběhu znovuzrození. „Učiň svého ducha Mým stánkem! Zsvět' se Mi, klaň se Mi, zvol si Mne za své nejvyšší určení, a přijdeš jistě ke Mně!“ (RJ: BHG 9,34)

10. – 11. Cesta božské přirozenosti a Cesta božského zjevení

Podnícen Ardžunovým vyznáním zde Kršna hovoří o své podstatě a do podrobností líčí, čím vším je. Na závěr tohoto výčtu však dodává, že není třeba rozumět Jeho rozmanitosti, ale stačí vědět pouze, že Jest a udržuje svět jedinou částicí Své Nekonečné Bytosti. Na Ardžunovo naléhání mu poté Kršna propůjčuje božský zrak a zjevuje se mu ve Svých pravých božských podobách „...S tisícerými ústy, s tisícerými vidoucíma očima, oděný v tisícero divů a zázraků, pokrytý nepopsatelnými nebeskými ozdobami a třímající v tisícerých rukou hořící nebeské zbraně.“ (RJ: BHG 11,10) Ardžuna následně dosvědčuje, že vidí do Kršny vcházet zástupy bohů a také v Něm spatřuje samotného Brahma sedět na lotosu. Jsou zde také pasáže filozofičtějšího zaměření, kde je určena nekonečnost, nesmrtelnost a další atributy.

12. – 13. Cesta oddanosti a Cesta rozlišování

Pokračuje výzva k bhaktické oddanosti a rozbor osobnostních předpokladů a stavů mysli, vhodných pro dosažení Kršny. Jsou podrobněji vyloženy fenomény těla a ducha, života a moudrosti.

14. Cesta přírodních sil

V této kapitole je Ardžuna seznámen se třemi kvalitami, nebo také vlastnostmi Přírody, gunami, které spoutávají duši ve hmotě a z nichž je celý svět utkán. Těmito gunami jsou satva, radžas a tamas. Tyto guny bývají překládány jako kvality dobra, vášně a nevědomosti. Nechybí ani popis způsobu, jak se vymanit z jejich nadvlády.

15. Cesta k Nejvyšší Moudrosti

Je výkladem zákonitostí věcí pozemských a duchovních, rozvíjející se na základě podobenství života jako věčného stromu s kořeny v nebi.

16. – 17. Cesta sil božských a démonských a Cesta trojí lidské přirozenosti

Opakuje a rozšiřuje označení lidských povah a úmyslů, které vedou buď k věčnému životu v Kršnovi, nebo do záhuby. Jsou zde mimo jiné rozděleny podle výše popsaných tří kvalit Přírody.

18. Cesta vysvobození

Kršna shrnuje své učení, kterým je aktivní činnost s čistou myslí a bez vidiny odměny. Zdůrazněny jsou i další již probíraná poučení o oddanosti, nepřipoutanosti, oběti a úpěnlivého hledání klidu mysli a Boha. Ardžuna následně procítá z nevědomosti se slovy: „Můj klam už zmizel, ó Kršno, a skrze Tvou milost jsem si opět uvědomil svou dokonalost. Jsem pevný, moje pochyby jsou navždy rozptýleny. Chci být vždy poslušen Tvého slova!" (RJ: Bhg 18,73) Zde Bhagavadgíta končí. Dodejme, že se dle pokračování Mahábháraty Ardžuna pustil do vítězného boje.

To je tedy seznámení s Bhagavadgítou „v kostce“.

6. Porovnání Bhagavadgíty a Jidášova evangelia

Bhagavadgíta je součástí rozsáhlého eposu, ovlivněným mnoha směry. Z velké části je Bhagavadgíta bhaktickým textem, určeným široké veřejnosti indického subkontinentu. I v našich zeměpisných šířkách je však textem již více než století známým, těšícím se značné úctě.

Jidášovo evangelium je naopak samostatný krátký text, určený úzké elitě, zaměřený na poznání podmíněné iniciací, předložená veřejnosti před několika lety, za níž nestojí žádná vlivná tradice. Lze tedy tyto texty vůbec srovnávat?

Nabízí se také otázka, zda bychom neporozuměli Jidášovu evangeliu lépe srovnáním s některými gnostickými texty, řeckou filozofií či naukami mithraismu a zoroastrismu.

Důvodem je již v úvodu zmíněná inspirace přednáškou Rudolfa Steinera: „Bhagavadgíta a Pavlovy dopisy“.

Nehledáme shodu, pramenící z vlivu kultury či jednoho textu na druhý. Cílem je porovnáním Jidášova evangelia s Bhagavadgítou a případně s novozákonímy texty nalézt vzájemný názorový soulad v jednotlivých náboženských či mystických tématech a shody v poselství příběhu jako celku.

6.1. Metodika

Již v počátcích práce se ukázalo, že odlišnost textů ve struktuře, velikosti i obsahu je natolik vysoká, že nebude možné postupovat tak, že by byla zvolena určitá stěžejní témata, která by mohla být důkladně porovnána.

Proto jsem celý text Jidášova evangelia nejprve prostudoval a zapsal do této práce po logických pasážích, které ne vždy odpovídají původnímu členění textu. Tyto pasáže jsou vyznačeny tučným písmem a kurzívou. Až na několik výjimek je text citován doslova dle Dospělova překladu z koptštiny. Výjimkou je zkrácené převyprávění rozsáhlého oddílu kosmologie, která není v Bhagavadgítě zmíněna a nelze tudíž srovnávat. Pro kontext a úplnost je však alespoň stručně nastíněna. Další výjimky tvoří místa, kde je překlad nejasný a kde sám Dospěl srovnává svůj překlad či výklad s verzí Kasserovou (Kasser, Wurst, 2007).

Následně jsem se věnoval studiu Bhagavadgíty. Použil jsem několika překladů do českého jazyka. V případě nejasností jsem nahlédl do originálního textu ve verzi Svámího Prabhupády a případně porovnal se sanskrtsko – anglickým slovníkem. Opakovanou četbou jsem pak získal představu o pasážích, které rezonují s pasážemi Jidášova evangelia. Pro porovnání jsem jako primární zvolil citace z překladu J.Filipského a J.Vacka pro jeho srozumitelnost, ale také z toho důvodu, že jde o překlad

přímo z originálu. Všechny citace z Bhagavadgíty jsem ovšem srovnával i s verzemi ostatních překladů a nezdědka je použil pro porovnání. V textu jsou citace dle překladu označeny zkratkami. Překlad R.Janíčka je označen RJ, Svámího Prabhupády SP, R.Skarnitzla RSk a S.Kostiče SK. Kde je pouze zkratka Bhg, jde o překlad J.Filipského a J.Vacka. Citovaný text Bhagavadgíty je označen *kurzívou*.

Metoda samotného srovnávání byla taková, že postupně ke každému verši Jidášova evangelia jsem se snažil na základě poznatků z předešlého studia Bhagavadgíty a také opětovné četby nalézt srovnatelnou pasáž a její podobnost doložit. V některých případech jsem též podpůrně použil porovnání s novozákonními texty.

6.2. Jidášovo evangelium a Bhagavadgíta

6.2.1. Jidášovo pozemské působení

JudEv 33,1-6

„Tajné pojednání o sdělení, které Ježíš předal Jidášovi Iškariotskému během týdne tři dny před tím, než slavil velikonoční večeři.“

Takto evangelium začíná. Předem upozorňuje, že jde o sdělení tajné, což je v gnosi zcela běžné učení tzv. esoterické, podléhající iniciaci, zasvěcení. Jde o sdělení příslušející pouze určitému okruhu osob, původně možná pouze samotnému Jidášovi. Ačkoli se křesťanská tradice vymezuje jakýmkoli přehradám na toku informací, můžeme, byť řídké a v náznacích, nalézt v kanonických evangeliích pasáže, které jsou při nejmenším sporné, v otázce iniciací a tajných sdělení apoštolům. Za všechny např. „Nazval jsem vás přáteli, neboť jsem vám dal poznat všechno, co jsem slyšel od svého Otce.“ (J 15,15).

V Bhagavadgítě je podobně jako v Jidášovu evangeliu na několika místech otevřeně přiznáno, že jde o sdělení tajná. Předávání tajné nauky z učitele na žáka je pro indickou duchovní elitu běžné. V rukách nepřipraveného žáka je pokládána za nebezpečnou. Kršna zde jmenuje posloupnost předávání Bhagavadgíty od prvního předání jím samým až po její zapomnění a vytracení se ze světa. *„Totéž pradávnné učení o sebekázni jsem zde dnes vyjevil tobě, neboť jsi mým ctitelem a druhem; je to totiž nejvyšší tajemství.“* (SP: *„...Můj oddaný a také Můj přítel, a můžeš tedy proniknout do jejího transcendentálního tajemství.“*) (Bhg 4,3)

Další zmínku o tajném učení nacházíme v úvodu kapitoly „Cesta královského učení“, kde Kršna praví: *„Nyní však tobě, jenž nereptáš (SP: jelikož Mi nikdy nezávidíš), vyjevíím to nejskrytější poznání a spolu s ním rozpoznávání (džňána a vidžňána) – až je získáš, oprostíš se od zlého.“* (Bhg 9,1)

Na jiném místě k tématu tajných nauk Kršna dosvědčuje: *„Toto nejtajnější učení jsem ti zde, ó bezúhonný, vyjevil, a kdo mu, Bharatovče, porozumí, stane se mudrcem, jenž dovrší vše, co měl vykonat.“* (Bhg 15,20)

V závěru Bhagavadgíty pak ještě Kršna varuje Ardžunu, aby nesděloval tajemství tomu, „*kdo nekoná pokání (tapas), kdo není oddaný (bhakti), kdo nechce poslouchat, nebo kdo mě tupí...*“ (Bhg 18,67)

Bhagavadgíta je tedy, stejně jako Jidášovo evangelium, na mnoha místech záměrně prezentována jako tajné učení, určené duchovně pokročilým. Lze ještě konstatovat, že zmínka o tajemství je vždy doprovázena douškou, že jeho zjevení vede k dosažení nejvyššího cíle. Předběhneme-li události a nahlédneme do 57. kapitoly Jidášova evangelia, zjistíme, že také Jidáš dochází uděleným tajným poznáním k cíli. Přesněji řečeno: bezprostředně po sdělení tajemství vchází Jidáš do mraku světla. (JudEv 57,15-23). Oba texty tudíž vykazují shodné prvky v oblasti tajných sdělení doprovázených zasvěcením a vedoucích ke spáse.

JudEv 33,6-18

„Když (Ježíš) přišel na zem, činil znamení a velké divy pro spásu lidstva. A protože někteří sice kráčeli po cestě spravedlnosti, zatímco jiní kráčeli ve svých přestupcích, bylo pak povoláno dvanáctero učedníků. Ježíš s nimi začal rozmlouvat o božských tajemstvích, která jsou ve světě a která se stanou na konci věků.“

Podobně jako Ježíšův, také Kršnův úkol na zemi se týká nabídky cesty ke spáse. Jeho vlastními slovy: „*Pro spásu ctnostných a zkázu ničemných přicházím na svět v každém věku, abych zde upevnil řád.*“ (Bhg 4.8) V tomto verši je navíc zaznamenáno i srovnání ctnostných a ničemných, jak jej vidíme i v úryvku Jidášova evangelia. Ježíš reaguje na tyto protipóly lidských povah ustanovením Dvanáctky učedníků, kteří mají za úkol zvěstování evangelia. Kršna přichází upevnit řád.

Pro porovnání textů je absence apoštolů v Bhagavadgítě podstatná a často se s touto potíží setkáme. Zatímco dvojice mistr a žák, jejichž rozhovor nás provází oběma díly, korespondují, ve Dvanáctce apoštolů přichází zcela nesrovnatelný prvek.

Kršna tedy neustanovuje své učedníky, jejichž úkolem je šířit spravedlnost a boží řád. Krišna přináší řád pouze osobně. Pro řád je v originále použito pojmu dharma, který má široký obsah. Zkráceně jde o úděl a úkol všeho stvořeného ve světě. Dharma je nábožensko-společenskou povinností. V indické společnosti i v samotné Bhagavadgítě tato dharma souvisí také s kastovním systémem. Pro porozumění lze říci, že bojovat je dharmou válečníka Ardžuny. V hlubším pohledu je pak dharma to, co tvoří svět, co uspořádává neuchopitelný chaos. (SP: Bhg, s.13-15) Dharma tak vyazuje některé atributy Logu, který byl na počátku u Boha, všechno povstalo skrze něj a byl v něm život a světlo lidí⁴. Mohla by však také být srovnávána s biblickým pojetím zákona.

⁴ Lze srovnat s prologem Janova evangelia, zejména J 1,1-5

Vrátíme-li se k textu Jidášova evangelia, lze na základě porovnání s uvedeným citátem Bhagavadgíty i jejím celkovým vyzněním shrnout, že Ježíš i Kršna přišli na svět, aby svými zázraky a učením obnovili božský řád spravedlnosti a připravili lidstvo pro svůj příchod na konci věků.

Věk je pak dalším shodným výrazem v obou verších, byť v poněkud jiném významu. Ve verši Bhagavadgíty je popsán sanskrtským pojmem juga. V indické chronologii světa je jeho čas od vzniku do zániku rozdělen do čtyř období, nazývaných *jug*. Ta poslední, nejtemnější, nastává právě odchodem tohoto vtěleného Kršny ze světa. Úplný konec světa přinese Nejvyšší, jako další Višnuův *avatar* (vtělení, sestoupení) jménem Kalki. Ještě je třeba dodat, že tyto cykly vzniku a zániku světa se stále opakují a vytváří tak vyšší celky brahmova dne a noci. (SP: Bhg, s.387-388)

Co spojuje pojmy věku v obou textech, přihlédneme-li i k jejich kulturám, je jejich soteriologický význam. V obou případech je zde daný věk určen jako mezník opětovného Božího návratu, kdy dochází ke konci světa, včetně spravedlivého zúčtování s poctivými i hříšnými.

JudEv 33,18-21

„Častokrát se pak svým učedníkům neukázal on sám, ale byl mezi nimi shledáván jako malé dítě“

Koptský výraz pro dítě je ojedinělý a je možné ho přeložit i jako přízrak. (Ehrman 2007, s.150) Pravděpodobnější je ale verze, kdy se Ježíš zjevuje opravdu jako dítě. Setkáváme se tak s ním i v dalších gnostických textech, jako jsou například Tajná kniha Janova, nebo Zjevení Pavlovo, obě obsažené v knihovně z Nag Hammádí. (Dospěl 2006,s.4) Dále pak např. v apokryfních skutech vystupuje Ježíš v podobě mladíka, starce či konkrétního apoštola. Obecně je tedy schopen metamorfózy. Zde v apokryfních skutech dokonce polymorfie, kdy se v různých podobách zjevuje různým pozorovatelům současně. Origenés na základě této schopnosti předpokládá, že Jidáš musel označit Ježíše polibkem. (Dus 2003,s.46-47) Zde nalézáme velmi neobvyklou, avšak pravděpodobnou a logickou možnost vysvětlení záhady Jidášova polibku. Toto vysvětlení nemusí poukazovat na Ježíšovu schopnost metamorfózy, ale může dokládat, že víra v tuto jeho schopnost byla v daný okamžik pevně zakotvena.

V Bhagavadgítě se Kršna zjevuje Ardžunovi ve své pravé vesmírné podobě, která bude podrobněji popsána níže. Popis této podoby je hlavním motivem jedenácté kapitoly. Kršna zde kromě abstraktních podob disponuje také velkým počtem končetin a smyslových orgánů. Po této ukázce své božské podoby se vrací do podoby původní.

Nalézáme rozdíl v tom, že Ježíš mění podoby lidské, zatímco Kršna mění podobu lidskou za podobu božskou, pouze velmi omezeně antropomorfní. V následujících pasážích Jidášova evangelia ovšem nacházíme Ježíše, který se běžně navrácí do vyšších aiónů, což je pravděpodobně také podmíněno přijetím božské podoby.

V obou případech je ale nepopíratelně potvrzeno, že Kristus i Kršna jsou schopni měnit svou tělesnou podobu, a také tak činí. Tento fakt je důkazem doketického pojetí, které je v indické duchovní tradici běžným jevem, spojeným s iluzorností světa. Iluze, neboli mája, zakrývá pravou neměnnou Skutečnost svým závojem jevů.

Proměna tělesné podoby není proto v ani jednom z textů překvapivá.

6.2.2. Den první; rozhovor Ježíše s učedníky

JudEv 33,22-34,2

„Jednoho dne pobýval se svými učedníky v Judeji a našel je, jak sedí pohromadě a vřele projevují zbožnost. Když přišel ke svým učedníkům sedícím pohromadě a konajícím modlitbu díky nad chlebem, zasmál se.“

V Novém zákoně se s Ježíšem vysmívajícím ani smějícím nesetkáváme. V gnostických textech to však taková rarita není. Příkladem může být „živý Ježíš“, který se v 81.kapitole Petrova zjevení vesele směje „vedle dřeva“, kterým je myšlen kříž, zatímco na tento kříž přibíjejí jeho hmotné tělo. (Dus 2007, s.496-497) Přímou v Jidášovu evangelium pak nacházíme smějícího se Ježíše ještě několikrát.

Smějícího se Kršnu v Bhagavadgítě nenalzáme. Pouze na jednom místě, kdy „sklíčenému Ardžunovi „... *pravil ted' Kršna s úsměvem:* (RSk: ...Kršna, skoro s úsměvem, pronesl tato slova:) *'Pláčeš pro ty, kteří si nezaslouží tvého soucitu, Ardžuno. Ačkoli mluvíš moudře, ti, kdož jsou ještě moudřejší, netruchlí ani pro živé, ani pro mrtvé...'*“ (RJ: Bhg 2,10-11) Tento úsměv má však konotace soucitu a trpělivosti, zatímco Ježíšův smích je spíše hořký a konfliktní.

JudEv 34,2

„Učedníci mu pak řekli: „Mistře, proč se směješ našemu díkyvzdání? Vykonali jsme to, co se sluší a patří.“ On odpověděl a řekl jim: „Vám se nesměji a vy to ani nečiníte ze své vůle, nýbrž proto, že tím bude oslaven váš bůh.“

Výklad těchto řádků se může různit. Pravděpodobné však je, že se Ježíš svým konfliktním smíchem upozornit na velký omyl učedníků. Z kontextu gnostických učení lze vyvodit, že učedníci, kteří nejspíše konají židovské díkyvzdání Stvořiteli, se tím modlí k Demiurgovi⁵, nižšímu božstvu. Velmi důležitá je zmínka, že tak ani nečiní ze své vůle. Tedy pravděpodobně jsou pod vlivem Demiurga nebo archontů, kteří si je zotročují, aby jim sloužili a uctívali je. Ježíš se zde tedy svými slovy snaží přimět učedníky k pravému uctívání Nejvyššího, tedy Otce.

Přivést oddaného či duchovně hledajícího k uctívání a koncentraci myslí na Nejvyšší osobnost božství, Boha samotného, jímž Kršna je ve své pravé podobě, je jedním z primárních motivů Bhagavadgity. Za všechny zmínky uvedme příklad „*Ten, kdo v posledním okamžiku, když opouští tělo a odchází, myslí jen na mne, dospěje*

⁵ V Jidášovu evangelium je Demiurg nazýván Jaldabaoth, jako v mnoha dalších koptsko-gnostických spisech (Matoušek 1994)

k mé bytosti, o tom není pochyb.“ (Bhg 8.5) A ještě jeden příklad, kde je zároveň patrný smířlivý postoj Kršny k uctívacům nižších božstev. Kršna tvrdí, že se k jejich uctívání uchylují ti, „jejichž poznání unesly nejrůznější žádosti...Touží-li ten či onen vyznavač uctívat s vírou kteroukoli božskou podobu, já ho v této víře utvrdím. Ukázněn touto vírou hledí si ono božstvo naklonit a dojde od něho naplnění svých žádostí. Jsem to však já, který je poskytne. Avšak plod, jehož se dostane těmto lidem omezeného smýšlení, je konečný. Ti, kdo obětují bohům, k bohům přicházejí, ti, kdo jsou oddáni mně, přijdou přímo ke mně.“ (Bhg 7,20-23)

Indický panteon má celé plejády různých božstev. Kršna zde vyjevuje v pozici Boha jako takového, srovnatelného s Ježíšovým Otcem, že tato božstva jsou mu podřízena a sama o sobě nemají žádnou moc lidem cokoli splnit. Neboť jak pravil: „*Jsem to však já, který je poskytne*“.

Tato božstva zde nejsou líčena v tak černém světle jako Demiurg a archonti. Jsou to však i přes své nebeské kvality a schopnosti pouze bytosti světa. Jejich světy jsou nebeské, ale přesto jsou to světy pomíjivosti, a tedy se můžeme dle indické tradice domyslet, že tím i světy utrpení. Tato božstva také podléhají smrti. Jsou však přirozenou součástí světa a snad lze vyvodit, že jsou spíše prostředníkem či milníkem na cestě člověka k Bohu. Demiurg bývá kladen spíše do role překážky na této cestě.

Oba vtělení Bohové, Kristus a Kršna, se tedy setkávají v myšlence, aby jejich nejbližší učedníci neuctívali nikoho jiného než Nejvyššího Boha, neboť uctívání nižších božstev nevede k nejvyššímu poznání. V rozdílu Kršnovi tolerance k uctívání nižších božstev a Kristovu přísnému zapovězení téhož je patrný velký rozdíl obou tradic v otázce duality.

Z pasáže Jidášova evangelia „*vy to ani nečiníte ze své vůle, nýbrž proto, že tím bude oslaven váš bůh*“ rezonují v poslední kapitole Bhagavadgíty verše „*Dáš-li průchod samolibosti a budeš-li zastávat názor 'nebudu bojovat', pak je tvé rozhodnutí plané. Příroda tě donutí. Ó Ardžuno, ty jsi spoután vlastními činy, které se zrodily z tvé povahy. To, co v klamu nechceš vykonat, budeš muset vykonat i proti své vůli. Svrchovaný Pán dlí v srdcích všech bytostí, ó Ardžuno, a svou silou způsobuje, že se otáčejí, jako by byly pouhými nástroji.*“ (RSk: Bhg 18,59-61) V Janíčkově překladu zní poslední věta v posledním souvětí Bhg 18,61 „*...pohybuje jako s loutkami.*“

V obou případech je tak konání duchovně neprozřelých lidí v rukách vyšších mocností, ačkoli vůle rozhodovat o svých věcech není explicitně popřena. Konání člověka vychází dle Bhagavadgíty z jeho individuální přirozenosti, která je dílem či podstatou vyšších mocností. V případě Kršny je touto mocností Nejvyšší, případně lze říci brahma. V případě Demiurga je však konání lidí, konkrétně pak apoštolů, v moci boha nižšího, falešného, nedokonalého.

Bhagavadgíta přináší návod na překonání tohoto stavu nesvobody zachováním konání činností dle své přirozenosti, avšak v nezaujatém povznesení se nad touto „loutkohrou“. V textu Jidášova evangelia není zaznamenáno, zda a jaké pokyny v tomto směru vydává Ježíš svým učedníkům.

JudEv 34,11-18

„Oni řekli: *Mistře, ty * jsi synem našeho boha.*’ Ježíš jim řekl: *Jakpak to, že vy mě znáte? Skutečně, pravím vám, že žádné pokolení z lidí, kteří jsou mezi vámi, mne nepozná.*“**

Nyní se dozvídáme důvod absence poučení, jak se vymanit z pout své přirozenosti. Ježíš totiž určuje, že žádný ze zúčastněných Boha nemůže poznat. Překvapivě lze podobně znějící určení nalézt i v Novém zákoně, kde Ježíš pravil, „*že nikdo ke mně nemůže přijít, není-li mu to dáno od Otce.*“ (J 6,65).

Bhagavadgíta možnost poznání Boha pouze nejužší elitě, vyvolenému pokolení, zjevuje ve verši „*Mezi tisícihlavými zástupy jen jediní se snaží o dokonalost. A mezi těmito požehnanými jen málokterý Mne opravdu zná.*“ (RJ: Bhg 7,3)

V tomto bodu se tedy shodují oba texty, že poznání Boha dosahuje jen nepatrné množství nejúspěšnějších. V Bhagavadgítě jsou tyto požehnaní definováni jako: „*...velké duše, Ardžuno, jež mají božskou přirozenost, vědí, že jsem počátkem všech věcí a že jsem neměnný...*“ (RJ: Bhg 9,13) Podmínkou kvalifikace k dosažení Boha je tu božská přirozenost „velkých duší“. Je snad možné takto popsat i gnostické „ono pokolení“, pneumatiky s elementy božských částic.

Avšak, a to je velmi podstatné, Bhagavadgíta, jako i celá duchovní tradice s ní spojená, nepředpokládá predestinaci ve smyslu vyvolení jednotlivců ke spáse či záhubě. Naopak je Bhagavadgíta jedním ze základních pilířů obecného povědomí, že spása je přístupná všem lidem, bez ohledu na původ a vzdělání.

JudEv 34,11-18

„Když to však jeho učedníci uslyšeli, začali se zlobit, zmocnil se jich hněv a v duchu mu spílali. Když tedy u nich Ježíš zpozoroval neporozumění, řekl jim: *Proč to rozčilení a zloba? Váš bůh, jenž je mezi vámi a jeho * vás popudili ve vašich duších (psyché).*“ Pozn: Kasser dosazuje za *** pojem „síly“.**

V Bhagavadgítě obecně nedochází k jinému rozhovoru, než mezi Kršnou a Ardžunou. Nelze proto najít paralelu k tomuto úryvku. Situaci částečně srovnatelnou nalézáme v Janovu evangeliu, kdy po výše uvedené zmínce, že „*nikdo ke mně nemůže přijít, není-li mu to dáno od Otce,*“ je Ježíš opuštěn mnoha učedníky. Nikoli však Dvanáctkou apoštolů.

Budeme-li pokládat za boha učedníků Demiurga, boha hmotného světa bez mytologických pejorativních atributů, můžeme jako ekvivalent jeho pole působnosti

předložit prakti⁶, s jejími třemi tvůrčími gunami⁷. Těmito svými kvalitami dobra, vášně a nevědomosti a jejich kombinacemi je tvořen veškerý svět. Z Těchto kvalit není vymaněno ani myšlení, povaha a jednání. „*Překročí-li vtělený tyto tři kvality, které povstávají z těla, vysvobozen ze strastí zrození, smrti a stáří dosáhne nesmrtelnosti.*“ (Bhg 14,5-20) Přijmeme-li učení o gunách, můžeme konstatovat, že mysl učedníků zachvátily kvality radžas a tamas. Ježíš mohl v učednících vypořádat právě tyto kvality, které označil za síly jejich zmíněného boha hmoty.

JudEv 35,2-14

„Necht' ten, kdo je mezi vámi lidmi silný, vyvede dokonalého člověka a kéž se postaví před mojí tvář. A oni všichni řekli: 'My jsme silní!' Ale jejich duch (pneuma) nedokázal sebrat odvalu, aby se před ním postavili – až na Jidáše Iškariotského. Ten sice našel sílu, aby se před jeho tvář postavil, nenašel však sílu, aby mu pohledl do očí, a odvrátil proto pohled“

Ani pro Ardžunu nebyl pohled na Kršnovu pravou podobu snadným úkolem. „*Snesu-li tento pohled, zjev se mi, prosím, ve Svě pravé podstatě! Odhal mi, laskavě, Svě vesmírné tělo!*“ Načež skutečně dává Kršna Ardžunovi „*zrak bohů*“ a nechává ho pohledět na svou pravou podobu. Tu Ardžuna „*Jat posvátnou bázni, s vlasy zježnými klaněl se a sepjatýma rukama zdravil Boha...*“ (Bhg 11,4-14) Oba texty tak upozorňují, že pohled na Boha je skutečně nesnadnou zkouškou, ve které obtojí jen ti nejsilnější.

JudEv 35,14-18

„Jidáš mu řekl: 'Vím, kdo jsi a odkud jsi přišel. Přišel jsi z nesmrtelného aiónu Barbéló... '“

Nejpodrobnější výklad k aiónu Barbéló podává v díle Proti herezím Ireneus. Popisovanou soustavu připisuje sektě barbelognostiků. Tato sekta skutečně ze sebe vydala spisy psané koptsky, tedy ve stejném jazyce jako Jidášovo evangelium (Matoušek 1994,s.227). Ireneus píše: „V panenském Duchu jest obsažen aión, nikdy nestárnoucí, kterého nazývají Barbéló.“ Evidentně je tedy aión bytostí, už proto, že je použito životného tvaru ve slově „kterého“. „Tam je též bezejmenný Otec, jenž se chtěl Barbele zjevit. Tu předstoupila Ennoia (První Myšlenka boží) před jeho tvář a žádala od něho Prognosi (Předpověď, Proroctví). Když se zrodila Prognose, vešly ve zjev na prosby obou Aftharsia (Nepomíjelijnost) a Amonia Zoé (Věčný život). Když se Barbéló z toho velmi zaradovala, stvořil bezejmenný Otec v ní Světlo...“ a „...pomazal je svou Dobrotou, aby se stalo dokonalým. Tak povstal Kristus...“ (Matoušek

⁶ Přírodní princip v širším slova smyslu, nestálý projevený protějšek Puruši.

⁷ Guny jsou kvality či aspekty; veškeré jevy jsou kombinací tří gun: satvy - dobra, radžasu - vášně a tamasu - nevědomosti. Tyto guny jevovým světem, který tvoří, překrývají pravou podstatu brahma.

1994,s.174-175) Pochází-li tedy Kristus z Barbeló, lze ji popsat jako jeho matku, bohorodičku a snad lze zvažovat i její spojitost s Marií.

V Bhagavadgítě se o Kršnově matce Dévakí, ani adoptivní matce Jašódě nepíše. Souvislosti mezi matkou Ježíše a Kršny, které známe z Bhagavatapúrány jsou však již uvedeny výše.

Pro fenomén gnostických aiónů však v Bhagavadgítě srovnatelný fenomén nalézáme. Jak již bylo uvedeno, aión lze chápat jako dlouhé období spojené s prostorem, jenž je zároveň božstvem. Tyto všechny parametry vykazuje Kršna při sebeodhalení Ardžunovi ve zpěvu cesta zjevení. Ardžuna komentuje takto: „*Vidím tě na všech stranách v nekonečné podobě s bezpočetnými pažemi, břichy, ústy a očima, avšak tvůj konec, ani střed, ani počátek není k spatření...Zástupy bohů do tebe vstupují...Jako se nesčetné proudy řek valí směrem k moři, stejně tak i hrdinové ve světě lidí, se řítí do tvých planoucích úst...Jsi první z bohů, jsi pradávna Osoba, svrchované spočinutí tohoto vesmíru...jsi nejvyšší příbytek...*“ A slovy samotného Kršny, týkajícími se nadcházející bitvy, tamtéž: „*Jsem čas, ničitel světů, který dozrál a chystá se zde tyto světy uchvátit.*“ (Bhg 11,16-38)

Takto zjevený Kršna má mnohé shodné vlastnosti jako nejvyšší bytosti v gnostickém systému aiónů, ačkoli sám zde je Bohem Nejvyšším. Shoda mezi Kršnovým určením a pojmem aión je tedy spíše v obecném pojetí parametrů božských postav.

JudEv 35,18-21

„...a ten, kdo tě poslal, toho nejsem hoden vyslovit ani jméno.“

Oproti např. judaismu, kde je zakázáno vyslovovat boží jméno, je v indických duchovních tradicích a zejména ve višnuistické, která se k Bhagavadgítě obrací nejvíce, vyslovování a zpěv božího jména běžnou a ceněnou duchovní praxí, která může vést až ke stavu poznání. Říká se dokonce, že tohoto stavu samadhi je možno dosáhnout jediným vyslovením božího jména. Také Ardžuna častuje Kršnu nejrůznějšími jeho jmény. Nalézáme přesto pasáž, kde „*TO, nepopsatelné, jež nemá jméno, je nejvyšším cílem, a to je Můj (Kršnův) neměnný stav.*“ (RJ: Bhg 8,21) Nutno však dodat, že o nejménu je řeč pouze v Janíčkově překladu. Ne-jméno nenalézáme ani v originále, kde je použito výrazu „neprojevené“ (SP: Bhg 8,21). R.Skarnitzl začátek verše přeložil: „*Toto nezjevené se nazývá Nepomíjivým.*“

Nezbývá než uznat, že zde není jména, které by se z úcty nevyslovovalo. Boží jména jsou zde však považována za prostředek k přiblížení se Bohu, nikoli za jeho pravé bytostné vyjádření. To, že Bůh se vymyká ve své nejnítěrnější formě jménům i tvarům, je v indickém duchovním smýšlení všeobecně přijatou představou.

Úryvek z Jidášova evangelia o vyslovení Božího jména má však především vyjádřit hlubokou pokoru. Ta je v Bhagavadgítě i celé indické společnosti hluboce zakořeněna.

6.2.3. Rozhovor Ježíše s Jidášem; tajemství království

JudEv 35,21-25

„Protože tedy Ježíš shledal, že (Jidáš) přemýšlí o něčem jiném, co je vysoké, řekl mu: 'Poodstup od nich, povím ti božská tajemství (ohledně) království.'“

Tématu sdělování tajemství hrstce nejpokročilejších jsme se již věnovali. Je zde však rozdíl v konkrétním důvodu, který oba vtělené Bohy přiměl ke zjevení tohoto tajemství. Zatímco Ježíš ho udílí na základě Jidášovi touhy po poznání a sám si ho k tomu vyzývá, Kršna dává poznání válečníkovi proto, aby ten s čistým svědomím mohl konat svou povinnost, neboli dharmu. Přičemž naopak Ardžuna vybízí Kršnu, aby poodjeli se svým vozem stranou, tedy na půl cesty mezi obě vojska, kde žádá o vyjevení poznání.

JudEv 35,26-27

„Je zajisté možné, abys tam přišel, ale zároveň tím velice rozhojníš své útrapy.“

To je první zmínka o Jidášovu osudném činu vydání Ježíše. Oproti kanonické verzi je zde onen čin vydání Ježíše spojen se zasvěcením nejvyššího stupně. Lze dokonce tento čin chápat jako součást iniciačního rituálu, neboť je Jidášovo vstoupení do království božího neoddělitelně spojeno s rozhojněním útrap, což je nepochybně narážka na Ježíšovo vydání a jeho důsledky pro Jidáše.

Jidáš je tedy v podobné situaci jako Ardžuna, pouze za jiných okolností. Oběma se v nejbližších okamžicích otevře cesta k poznání, cesta do království nebeského. Zároveň oba čeká krvavá práce, která s obdržením poznání bezprostředně souvisí. „Nepoddávej se zbabělosti, Ardžuno, neboť ta ti nepřísluší. Odhod' nízkou slabost srdce a povstaň, ó hubiteli nepřátel.“ (Bhg 2,3) Tímto napomenutím Kršna uvádí odhalení pravdy a následnou výzvu k boji.

Avizované útrapy Jidášovy spočívají v hrůze z poslání na smrt svého mistra a ve vlastním zatracení lidským pokolením. Ardžunovy útrapy vycházejí ze smutku a děsu nad prolitou krví jeho blízkých a příbuzných, které pozabíjí. O tom Ardžuna promlouvá ve chvíli, kdy vjede do středu bitevního pole a pozoruje své nepřátele. „Ani kdyby mne měli zabít, nechci je zabíjet...ani pro vládu nad třemi světy, tím méně jen nad zemí! Jak můžeme být šťastni, zahubíme-li své blízké, Mádhavo.“ (Bhg 1,35-37)

Ardžuna i Jidáš jsou zde kladnými postavami, které v nejbližších okamžicích vykonají čin, ke kterému byli určeni a který má za následek lidskou smrt. Ovšem tento čin je doprovázen dosažením poznání.

JudEv 36,1-4

„Na tvoje místo totiž přijde někdo jiný, aby dvanáctero učedníků bylo znovu úplně ve svém bohu.“

Věta odkazuje na volbu Matěje jako náhradníka za Jidáše v apoštolské Dvanáctce. Tato volba je zaznamenána ve Skutcích apoštolských takto: „... jeden z těch mužů, kteří s námi chodili po celý čas... musí se spolu s námi stát svědkem jeho (Kristova) zmrtvýchvstání. Vybrali tedy dva, Josefa... a Matěje; pak se modlili: 'Ty, Pane, znáš srdce všech lidí; ukaž, koho z těch dvou sis vyvolil, aby převzal místo v této apoštolské službě, kterou Jidáš opustil a odešel tam, kam patří. Potom jim dali losy a los padl na Matěje; tak byl připojen k jedenácti apoštolům.“ (Sk 1,21-26)

Jidáš je tedy obeznámen se svým osudem vyobcování ze společnosti, přijme-li svůj úkol. Ardžunovi naopak hrozí ztráta přízně společnosti, pokud svůj úkol nesplní. Kršna ho proto varuje slovy: „odmítnout tento spravedlivý boj a zradit svou povinnost a čest znamená spáchat hřích. Uděláš-li to, bude tebou svět navždy pohrdat. A pro člověka čestného je hanba ještě horší nežli smrt.“ (RJ: Bhg 2,33-34)

V tomto bodě je tedy Ardžuna ve výhodě, neboť dodrží-li svou dharmu, zvýší se mu i společenská prestiž.

JudEv 36,5-10

„I řekl mu Jidáš: 'V který den mi tyto věci sdělíš a kdy nadejde velký den světla pro pokolení?' Když však toto řekl, Ježíš ho opustil.“

Tímto zřejmě Jidáš přijal svůj úkol. Domněnkou M.Dospěla je, že Ježíš opustil Jidáše, neboť spolu byli doposud v přítomnosti dalších učedníků. Přestože byl Jidáš před tímto rozhovorem vyzván, aby od učedníků poodstoupil, je pravděpodobné, že byli stále v jejich blízkosti. Situace byla tudíž pro tak zásadní zjevení tajemství nevhodná. (Dospěl 2006)

Mohlo to být i z důvodu Jidášova nedočkavého naléhání?

6.2.4. Den druhý a třetí; rozhovor Ježíše s učedníky

JudEv 36,11-17

„Ráno poté, co se toto stalo, ukázal se znovu svým učedníkům a oni mu řekli: 'Mistře, kam jsi šel a co jsi dělal, když jsi nás opustil?' Ježíš jim řekl: 'Šel jsem k jinému, velkému a svatému pokolení.'“

Oním svatým pokolením je s největší pravděpodobností pokolení Šétovo. Jeho prapředkem je Šét, kterého známe ze Starého zákona. „...porodila (Eva) syna a dala mu jméno Šét (to je Do klína vložený). Řekla: 'Bůh mi vložil do klína jiného potomka místo Ábela, kterého zabil Kain.' Šétovi se narodil syn; dal mu jméno Enóš. Tehdy se začalo vzývat jméno Hospodinovo.“ (Gn 4,25-26) A nebo z otcovské strany o několik veršů později: „Ve věku sto třiceti let zplodil Adam syna ke své podobě, podle svého obrazu, a dal mu jméno Šét.“ (Gn 5,3) Jde o osvícené pokolení gnostiků, jimž se dostalo pravého poznání Boha. (Dospěl 2006,s.20)

V některých mýtech je Šét zaznamenán jako první syn boží, protože Kain a Ábel byli zplozeni Evou a Hadem. Šét ale pochází z jiného pokolení. Nikoli ze Satana, nýbrž z Boha a proto je nazýván „Allogenés“, což znamená „vzešlý z jiného pokolení“. (Matoušek 1994,s.171) Allogenés je také jedna ze čtyř knih kodexu Tchacos.

Takovéto pokrevní pokolení⁸, závislé skutečně na rodném původu, by mohlo být přirovnáno k rodu Jádavů, popsaného Kršnova rodu v Bhagavatapúrání.

JudEv 36,18-21

„Jeho učedníci mu řekli: ‘Pane, co je zač to velké pokolení, jež nás převyšuje, je svaté a nenachází se nyní v těchto aiónech?’“

Ono pokolení (*genea*), jak se později dozvíme, se skutečně nenachází v těchto našich aiónech. Oním zmíněným pokolením jsou tedy pro gnostiky ti vyvolení, kterým byla dána částka božího Ducha, počínaje Šétem, synem Adama a Evy.

Bhagavadgíta nezmiňuje žádné výše postavené pokolení ve smyslu jednoho rodu (*genea*). O Částěce božího ducha sice hovoří Kršna, když říká: „*Zlomek mne sama se ve světě živých stal věčnou živou duší...*“ (Bhg 15,7), ale podstatný rozdíl je v tom, že tento zlomek obsahují všechny bytosti. Tento velký rozdíl platí za předpokladu, že není přípustné, přerodit se z lidského pokolení do „onoho“.

Lze snad usuzovat, že na podobné bázi s oním pokolením se mohou nacházet osoby, které dosáhly samádhi. Podklady pro tuto domněnku můžeme hledat například v tomto verši: „*Šlechtní duchové, kteří lnou k božské přirozenosti, však ve mně poznali nepomíjivý počátek všech bytostí, synu Prthy, a oddávají se mi bez pomýšlení na cokoli jiného.*“ (Bhg 9,13) Ti, kdo dosáhli samádhi a poznali pravdu, jsou pak dávání za příklad v celé řadě veršů. Za všechny alespoň: „*Kdo není připoután k věcem a není potěšen dobrem, ani pohoršen zlem, získá dokonalou moudrost. Jestliže jako želva, která stahuje nohy do svého krunýře, dovede i on cele odpoutat své smysly od toho, co je vzrušilo a rozdmýchalo, je pevně zakotven v poznání pravdy.*“ (RJ: Bhg 2,57-58)

V obou textech se tedy na mnoha místech objevují „ona pokolení“ těch, kdo poznali pravdu a vymanili se tudíž z nástrah a zajetí hmotného světa.

JudEv 36,22-37,16

„Když to Ježíš uslyšel, zasmál se a řekl jim: ‘Proč uvažujete ve svém srdci o pokolení, jež je silné a svaté? Skutečně, říkám vám, že žádný zrozenec tohoto aiónu nespatří ono pokolení, ani žádný ze zástupu andělů hvězd se nestane králem nad tím pokolením, ani žádný zrozenec ze smrtelného člověka s ním nebude moci společně jít,

⁸ Rudolf Steiner pokládá Kristovo mystérium Golgoty za přelom věků, kdy věk končící je charakterizován působením duchovních sfér na člověka, zatímco nový věk je obdobím, kdy duchovní svět přichází z nitra jednotlivých lidí a tak věkem individualistickým. Pokrevní příslušnost k rodu je tak symbolem starého věku, kdy je kmen nositelem spirituality, kterou jedinec může zvenčí čerpat. (Steiner 1998, s.97)

*neboť ono pokolení nevychází z ***, jenž vznikl ***. Pokolení lidí, které je mezi vámi, je z pokolení lidství ***** moc, jenž *** jiné mocnosti ***nad kterými jste vládci.*

Učedníci již byli informováni, že Ježíše v pravdě nepoznají. Nyní se dozvídají o svatém pokolení, které snad Ježíše zná. Zjišťují ale, že ani toto pokolení nebudou moci poznat⁹. Nakonec ani v církevní tradici není úkolem apoštolů poznání, nýbrž zvěstování svědectví o Ježíši. Tedy oddaná služba. Taková služba je jedním z pilířů učení Bhagavadgíty a bude o ní později uvedena zmínka.

Zástupem andělů hvězd můžeme v gnostickém textu rozumět skupinu bytostí, které řídí pozemské osudy jednotlivců. Ačkoli má astrologie v indické kultuře dobré postavení, hýbe osudy lidí ponejvíce zákon příčin a následků, zákon karmický. Podle tohoto zákona všechny lidské činnosti konané s připoutaností k nim, mají v budoucnosti svou adekvátní odezvu. Pro pochopení je podstatné, že se počítá s dlouhou sérií znovuzrovnání. Člověk je zapleten do své karmy natolik, že celý jeho osud se odehrává na základě jeho předchozích činů. Reakcemi na tento osud si tká karmu příštích vtělení. (SP:Bhg, s.8-9, 788) Lapidárně řečeno, tyran se rodí jako otrok. A tak i Kršna vyjevuje Ardžunovi cestu jógy, aby „jednal bez touhy po plodech své práce, a tak přetrhal osudová pouta svých činů.“ (RJ: Bhg 2,39)

To, že „ani žádný ze zástupu andělů hvězd se nestane králem nad tím pokolením,“ může mít proto stejný význam, jako že členům onoho pokolení nebude vládnout karmický zákon. V praxi tento stav nastává, když prozřelý koná své činy nepřipoutaně tak, že neulpívá na jejich výsledcích. Ve chvíli, kdy si odžije navršené následky svých činů z minulosti, přestává podléhat karmickému zákonu. Kršna o tom praví: „Ti, kteří se zasvětili Mně a neustále zachovávají Mé učení, zbavili se své připoutanosti k činům.“ (RJ: Bhg 3,31) Takto nepřipoutání pak hledí „stejně na kámen jako na hroudu zlata, stejně na chválu jako na hanu“ (Bhg 14,24)

Oba texty tedy popisují osoby, kterým se dostalo vymanění se ze zákonů osudu, z nadvlády pout a utrpení světa. Jsou zbaveni násilí ze strany andělů hvězd a tím spíše ze strany lidského pokolení. Tohoto stavu však dosahují pouze ti nejvyšší mistři ducha.

JudEv 37,17-20

„Když to jeho učedníci slyšeli, jeden jako druhý byli ve svém duchu rozrušeni a nemohli nalézt způsob, jak by cokoli řekli.“

Zřejmě hořké zklamání. V Bhagavadgítě se podobná situace nevyskytuje.

JudEv 37,20-26

⁹ V gnostickém spisu Pistis sofia je dvanáctero učedníků původem dvanáct služebníků Středu (nebeského prostoru), případně Spasitelů světelného Pokladu. Následně jsou Ježíšem vrženi do lůn svých matek. Nepocházejí tedy ze světa, ale z říše výsosti. (Matoušek 1994, s.264)

*„Dalšího dne k nim Ježíš přišel a oni mu řekli: „Mistře, spatřili jsme tě ve vidění. Uplynulé noci se nám totiž zdály velké sny. *** On řekl: Proč jste ***, když jste se skryli?“*

V kanonických evangeliích se vyskytuje situace, kdy se učedníci skryjí během pašijí pouze při Ježíšově zatčení, což zde však chronologicky neodpovídá. Význam zůstává nejasný a nelze proto tento verš porovnat.

6.2.5. Velké sny učedníků a Ježíšův výklad

JudEv 38,1-39,5

*„Oni pak řekli: ‘Spatřili jsme velký dům, v něm byl velký oltář a dvanáct lidí – řekli bychom, že jsou to kněží – a tvé jméno. Zástup pak setrvává u onoho oltáře, dokud nepřijdou kněží a nepřijmou obětiny. My však jsme vyčkávali.’ Ježíš řekl: ‘Co to bylo za kněze?’ Oni pak řekli: ‘Někteří sice *** dva týdny, jiní však obětují své vlastní děti a jiní své ženy; při tom vzdávají úctu a jsou poníženi vespolek. Další uléhají s muži, další páchají vraždy, další konají spousty hříchů a bezpráví. A muži co stojí při oltáři, vzývají tvé jméno. A všemi výplody jejich nedostatečnosti se naplňují *** ony oběti.’ A když toto řekli, umkli, protože byli rozrušeni.“*

V této vizi lze za podstatné považovat konání obětí v Kristovu jménu těžce hříšnými knězi. Pro Bhagavadgítu je téma oběti dalším z pilířů. Podrobněji o ní pojednáme později. Nyní bude uveden příklad falešné oběti, která se podobá vizi apoštolů. *„Sebevědomí, nadutí, posedlí pýchou z bohatství, nehledíce na příkazy pokrytecky konají oběti jen podle jména... Tyto nejnižší z lidí, záštiplné a kruté, vrhám nečisté v koloběhu zrození ustavičně jen do démonských lůn. Zrození za zrozením se tito pomatenci ocitají v démonských lůnech, nikdy mne nedosáhnou, synu Kuntí, a kráčejí nejnižší cestou.“* (Bhg 16,17-20)

V těchto verších se přes falešnou oběť navracíme jedním krokem zpět k prococtví, že toto lidské pokolení nedosáhne poznání a bude stále bloudit ve světě ovládané démony, či archonty.

JudEv 39,5-40,2

*„I řekl jim Ježíš: ‘Proč jste rozrušeni? Skutečně, pravím vám, že všichni kněží, kteří stojí při tom oltáři, vzývají mé jméno. A opět vám říkám, že mé jméno bylo vepsáno do tohoto *** pokolení hvězd skrze pokolení lidí. A oni sázeli neplodící stromy, v mém jménu a hanebně. Ježíš jim řekl: ‘Vy jste ti, kdo přijímají obětiny u oltáře, který jste viděli. Ten onen, komu sloužíte je Bůh, a dvanáctero mužů, které jste viděli, jste vy. A dobytčata, která jsou přiváděna k oběti a která jste viděli, jsou zástupy, jež vedete na scesti, k onomu oltáři.’“* (Přímo pojem dobytčata učedníci při líčení vize nezmiňovali)

Tento nejednoznačný výklad je snad možné pochopit v celkovém kontextu tohoto evangelia i gnose jako takové tak, že Ježíšovi učedníci místo aby jím byli probuzeni,

zapracovávají jeho jméno do svých chrámových bohoslužeb určených starozákonnímu bohu, opět se mylně domnívajíce, že je Ježíš jeho Synem. Hanebným sázením neplodících stromů pak může být zvěstování a kázání tohoto omylu. Podobně jako dobytčata vedená na scesti mohou být ti, kdo tomuto omylu uvěřili.

K tématu obětí máme v Bhagavadgítě k dispozici verše ve čtvrtém zpěvu, kde nacházíme výčet obětí a způsobů obětí a ve třetím zpěvu „Cesta činů“. Původ lidstva a oběti je líčen takto: „*Na počátku stvořil Tvůrce člověka i nutnost obětí a pravil: 'Touto obětí dojdeš blaženosti! Uctívej bohy svými obětínami a bohové budou uctívat tebe! Svázán takto poutem dokonalého přátelství s nesmrtelnými, dosáhneš nejvyššího dobra.*“ (RJ: Bhg 3,10-11)

O Tvůrci zde mluví Kršna ve 3.osobě, tedy s ním není plně totožný. Vzpomeňme že Tvůrce je v řečtině Demiurg, pro gnostiky nedokonalý tvůrce světa, jehož uctívání a následování je v aktuálním verši Jidášova evangelia vykládáno Ježíšem jako falešné. Z úryvku Bhagavadgíty však vyplývá, že Tvůrce má v nebeské hierarchii postavení nad bohy a božstvy, která se i tak těší nezměrné úctě a vážnosti. Bozi jsou dokonce definováni jako nesmrtelní dárci poznání, což je pro Bhagavadgítu velmi výjimečné.

Tvůrce z Bhagavadgíty lze tedy v gnostické tradici přirovnat k nejvyšším aiónům. Zmínění apoštolé však konají obřady pro čistě negativního boha. Kdybychom měli nalézt paralelu k obětem apoštolů, museli bychom mít zřejmě k dispozici záznam o oběti démonům.

Nacházíme však nanejvýš verše, kde je naznačen obchod mezi bohy a lidmi, týkající se obětí a uspokojování světských žádostí: „*Neboť bohové budou potěšeni obětí tvé práce a vyplní tvá přání. Ale kdo užívá jejich darů, aniž bohům za to dává patřičnou obětinu svou prací, je věru zlodějem.*“ (RJ: Bhg 3,12) Zde je však již role bohů poněkud blíže roli archontů a Demiurga. Stále však jde o roli pozitivní, která je pro archonty nepřipustná. Skutečná falešná oběť je v Bhagavadgítě zmíněna jen ve výše zmíněném citátu 16,17-20. Jde však o faleš plynoucí z negativního stavu mysli obětníka a netýká se příjemce oběti, tedy bohů.

Důvodem, proč nenalézáme uspokojivý ekvivalent oběti falešným bohům v Bhagavadgítě může být i absence projevu Ježíšova odporu proti farizejskému slepému dodržování předepsaných pravidel¹⁰. Nejpravděpodobnějším důvodem je však opět gnostický dualismus, který vidí spásu ve vítězství nad zlem archontů a Demiurga. Kršna naopak přináší mírnou cestu od dobrého k nejlepšímu. Kršna vybízí: „...Obětuj Mně, služ Mně, uctívej Mne! Tak přijdeš ke Mně!“ (RJ: Bhg 18,65)

Můžeme tedy říci, že Kristus i Kršna vyzývají k pravé oběti Nejvyššímu Bohu. Ježíš však v Jidášově evangeliu přísně varuje před obětmi Demiurgovi a k pravé oběti

¹⁰ Byť i Bhagavadgíta je poznamenána reformací z ustrnulého systému védských rituálů do masové lidové zbožnosti zakládající se na boží milosti, není zde tento posun ústředním tématem.

nenabádá. V textu má dokonce oběť obecně spíše pejorativní konotace. Kršna ovšem vyzdvihuje oběť jako správnou cestu i pokud není vykonána přímo pro Něj a má za úkol pouze zajištění životních potřeb. V textech je však podstatný rozdíl v tom, že nižší mocnosti, pro které oběťují apoštolé, jsou zástupci zla. V Bhagavadgítě jsou ale zmíněny mezi nižšími mocnostmi, pro které bývá obětováno, božstva vysoké duchovní úrovně, zástupci a dárci dobra.

JudEv 40,2-26

*„Bude stát ***** (Kasser nabízí rekonstrukci na: vládce tohoto světa) a to je způsob, jak bude používat mé jméno. A pokolení zbožných mu zůstanou věrná. Jiný muž potom přistoupí z těch, co se dopouštějí smilstva, a další předstoupí z vrahů dětí, další pak z těch, co spí s muži, a z těch, co se postí a ze zbylých lidí nečistoty a bezprávi a pomýlenosti a také z těch, kteří říkají: 'My jsme jako andělé.' A oni jsou hvězdami, jenž všechno zakončují. Bylo totiž řečeno lidským pokolením: 'Hleďte, Bůh přijal vaši oběť z rukou kněze,' tj. služebníka pomýlenosti. Avšak pán, jenž poroučí, je ten, kdo panuje nad veškerenstvem. Posledního dne budou zahanbeni.“*

Hlavním posláním několika posledních odstavců je výpad proti rané církvi (Dospěl 2006) a její zdrcující kritika. Vzhledem k době vzniku Jidášova evangelia to není příliš pravděpodobné, ale je možné, že zmíněným vládcem tohoto světa je myšlen vůdce církve? Autor jistě má záměr se vymezit čelním představitelům církve. Ježíš v jeho záznamu tedy také. Každopádně není divu, že Ireneus a další církevní otcové cítili potřebu se bránit.

Bhagavadgíta není zatížena útočným zaměřením proti některému z duchovních směrů, či proti některé ze sekt.

JudEv 41,1-8

*„Ježíš jim řekl: 'Přestaňte s obětováním ***kter* jste ***** na oltáři, neboť ony jsou nad vašimi hvězdami a vašimi anděly a byly tam již završeny. Kéž se stanou znesvářenými před vámi a at' jdou*****.“*

Chybí následujících 14 řádků. Není možné věrohodně dosadit chybějící text. Domnívám se, že by bylo možným vysvětlením obětování modlám (božstvům), které byly na oltáři a nyní jsou již tato božstva zlikvidována a tudíž se jejich čas navrhuje na onom světě.

JudEv 41,25-42,1

„Není možné, aby nějaký pekař uživil celé stvoření, jež je pod nebem.“

Chybí následujících 14 řádků, bez kontextu nejasný smysl přirovnání.

JudEv 42,5-9

„Ježíš jim řekl: 'Přestaňte se mnou zápasit! Jeden každý z vás má svoji hvězdu a každý...“ 17 řádků chybí.

Dospěl si všímá podobnosti s Platonovým Tímaiem, kde se praví: „*veškerou pak směs rozdělil na stejný počet duší s hvězdami a přidělil každé hvězdě po jedné... A kdo dobře prožije příslušný čas, vrátí se*“ na tuto hvězdu. (Dospěl 2006, s.20)

JudEv 43,1-11

„v ***, jenž přišel k těm, kteří *** závlaha pro strom *****tohoto aiónu *** po nějakém čase *****, avšak on přišel, aby zavlažil zahradu Boží a rod, jenž přetrvává, protože on neposkrvíní způsob života onoho pokolení, nýbrž *** je od věčnosti navěky.“**

Nelze přesně určit smysl. Můžeme se domnívat, že jde o strom poznání a že právě Ježíš přišel zavlažit zahradu kapkami poznání. V Bhagavadgítě se hovoří o snad podobném stromu jako o „*nepomíjivém fíkovníku¹¹, který má kořeny nahoře a větve dole a jehož listy tvoří chvalozpěvy. Kdo je zná, je znalcem vědů. Jeho větve živé kvalitami (gunami) se rozbíhají nahoru i dolů, jejich výhonky jsou smyslové předměty a dole ve světě lidí se prostírají kořeny, poutající k činům (karma).*“ (Bhg 15,1-2)

6.2.6. Rozhovor Ježíše s Jidášem; ono pokolení, vidění, Jidášův úděl

JudEv 43,11-23

„Řekl mu Jidáš: ‘Rabi, jaké plody nese toto pokolení?’ Ježíš řekl: ‘Všechna lidská pokolení, a sice jejich duše (psyché), zemřou, pokud však tyto lidé naplní čas královstvím a duch (pneuma) se od nich oddělí, jejich těla (sóma) sice zemřou, avšak jejich duše (psyché) budou žít a budou vzaty nahoru.’“

Tady budeme muset překonat velmi výrazný rozdíl v obecném pojetí života a smrti. Bhagavadgíta, svorně s celou duchovní tradicí v níž vznikla, totiž předpokládá existenci převtělování neboli reinkarnace. „*Jako člověk odkládá starý šat a bere si nový, tak i duch odkládá vysílené tělo a vstupuje do těla nového.*“ (RJ: Bhg 2,22)

Reinkarnace se skutečně nelze v Jidášovu evangeliu dopátrat. Teorie převtělování duší však souzní s představou Jidášova evangelia o oddělení duše od těla. To podporuje i výrok z Bhagavadgíty: „*...guny...jsou ony tři přírodní síly, jež poutají nesmrtelnou duši ve zhmotnělém tvaru.*“ (RJ: Bhg 14,5) Z tohoto neblahého vztahu je však možné se vymanit. „*Všechny planety v hmotném světě...jsou místy utrpení, kde dochází k opakovanému rození a umírání. Ó synu Kuntí, avšak ten, kdo dosáhne mého sídla, se již nikdy znovu nerodí.*“ (SP: Bhg 8,16)

Z aktuálního úryvku Jidášova evangelia lze usoudit, že pokud se člověk úspěšně zasvětil životu pro Boha a jeho království, tak sice jeho tělo zemře jako každé jiné, avšak jeho duch bude vysvobozen. Rozdíl je tedy pouze v tom, jestli bude vysvobozen ze smrti, nebo z koloběhu životů.

JudEv 43,23-44,7

¹¹ Pozn.: V Indii mají stromy často vzdušné kořeny, které visí z koruny k zemi a čerpají vláhu ze vzduchu. Tak může mít u země kořeny i strom zakořeněný v nebi.

„Jidáš řekl: 'Co bude dělat zbytek lidského pokolení?' Ježíš řekl: 'Je nesmysl rozsévat na skálu, aby se pak sklízela úroda. Toto je také způsob, jak *** poskvrněného rodu a zanikavé Moudrosti (Sofia) *** ruka, která stvořila smrtelné lidi, aby jejich duše vystoupaly do aiónů, jenž jsou nahoře...’“**

Jeden z možných výkladů je, že má Ježíš na mysli „oddělení zrna od plev“, že ti, kdo jsou spravedliví, či spíše mají poznání, přijdou do království a hříšní zanikají.

Další část by snad bylo možno doplnit a vyložit tak, že v předchozím odstavci uvedený princip naplnění života královstvím nebeským je oním způsobem vypořádání se poskvrněného rodu hříšníků s možností dosažení vyšších aiónů, kterou jim umožnila ruka „zanikavé Moudrosti“.

V Bhagavadgítě v „cestě sil božských a démonských“ je uveden seznam vlastností, které jsou „předurčeny pro stav božský“ a naopak i vlastnosti toho, kdo „je zrozen pro stav zkázy“ (RJ: Bhg 16,1-4)

Zde je tedy shoda v jasném uznání predestinace. Obě představy predestinace jsou ale značně odlišné v otázce možnosti konečné spásy. Tuto možnost Jidášovo evangelium i gnose obecně u hylíků, tedy osob určených k zániku, téměř vylučuje. Bhagavadgíta předurčení k zániku předpokládá jen do chvíle, kdy začne daný jedinec hledat útočiště u Kršnových lotosových nohou.

JudEv 44,8-14

„...Skutečně, říkám vám , že *** anděl ***síla bude moci vidět onen ***. Tito, jimž *** svatá pokolení ***. ' Když to Ježíš řekl, odešel.“**

Nelze kvalifikovaně domyslet ztracený text.

JudEv 44,15-23

„Jidáš řekl: 'Mistře, stejně jako jsi naslouchal jim všem, naslouchej také mně! Měl jsem totiž veliké vidění.' Když to však Ježíš slyšel, zasmál se a řekl mu: 'Proč se tolik snažíš, třináctý duchu (daímon)? Avšak i ty mluv a já budu mít s tebou trpělivost.“

Dospěl vykládá Jidášovo označení třináctým jako narážku na jeho vydělení z dvanáctera učedníků. V gnostické kosmologii je pak také tzv. třináctý aión, vládnoucí nad zbývajícími dvanácti aióny, kterým vládne Sabaoth Adamas, tedy starozákonní bůh. Třináctý aión pojí spodní světy k vyšší jednotě. Neboť třináctý aión sousedí přímo se světelným Pokladem, jsou jeho obyvatelé s čirým světlem v užším kontaktu. Proto také mají touhu po spojení s nejvyšším principem. Tato oblast se nazývá místem spravedlnosti. Přebývá tu i velká mocnost Barbéló, která dala Ježíši jeho tělo. (Matoušek 1994, s.240-242)

Je tedy možné, že autor předpokládá dobrou znalost kosmologie u čtenáře a naráží „třináctým duchem“ na Jidášovo postavení v astrálním světě, na jeho propojení s vyššími aióny, ale i právě na jeho vyčlenění z dvanáctera nižších. Zároveň i souhlasí

vláda starozákonního boha nad dvanácti nižšími aióny, když je dvanáctka učedníků obviňována, že slouží Tvořiteli.

V Bhagavadgítě, jak lze předpokládat, nic podobného nenacházíme.

JudEv 44,15-23

„I řekl mu Jidáš: 'Viděl jsem ve vidění sebe, jak po mně dvanáctero učedníků hází kameny a krutě mě pronásledují... '“

Zřejmě obrazná předpověď budoucnosti. Jde o jedinou zmínku o konkrétním osudu Jidáše po vydání Ježíše. Nelze ale považovat za historické určení jeho dalšího osudu.

JudEv 45,1-45,9

„...A přišel jsem také na místo, které ** za tebou. Uviděl jsem dům *** a jeho rozměry nebyli mé oči s to obsáhnout. Obklopovali ho pak velcí lidé a ten dům měl travnatou střechu a vprostřed domu stál zástup *****.“***

Jidáš měl vizi aiónu, ve kterém dlí ono pokolení. Nedešifroval jsem, proč měl dům travnatou střechu. Snad symbol úrodné oázy v oblasti Egyptské pouště, nebo předobraz ekologické architektury?

Ve chvíli Kršnova zjevení se v pravé podobě Ardžunovi, získáváme popis tohoto Kršnova „aiónu“. Slovy Ardžuny: *„Vidím tě bez počátku, středu a konce... Zástupy bohů do tebe vstupují...“* (Bhg 11,19-21) Dále je konkretizován zástup čítající různé bohy a dokonalé polobohy. Zde je tedy shoda. Z dalších veršů ještě vyplývá, že tento „aión“ je příbytkem světa, a že veškeré světy olizuje *„svými plamennými ústy.“* (Bhg 11,30) Ti však kdo nepatří mezi „ono pokolení“ se, jak udává Ardžuna, *„řítí do tvých úst, strašlivých svými tesáky a nahánějících hrůzu. Některé z nich je vidět sevřené mezi zuby s rozdrčenými hlavami.“* (Bhg 11,27) Tedy zřejmě se do tohoto příbytku nedostávají a jsou sežehnuti, jak je naznačeno.

Kršnův „dům“ má více antropomorfních rysů. Obecně však nacházíme shodu v popisu nebeského příbytku jako konkrétního místa s výhradně duchovními parametry, přiblíženými však antropomorfním popisem.

JudEv 45,11-14

Jedna řádka chybí, dle stavby textu pravděpodobně „Jidáš řekl:“ a následuje text.

„'Mistře, vezmi mě také dovnitř s těmito lidmi.' Ježíš odpověděl a řekl: 'Tvá hvězda tě svedla na scesti, Jidáši, ...'“

Jidáš je tedy pod vlivem hvězd, případně lze říci pod vlivem tří gun, přírodních kvalit, neboli vězněm karmickou zátěží. Také Ardžuna není zprvu hotov pro království nebeské. To je vidět zejména v úvodu, kdy sklíčený odmítá bojovat. Kršna mu tehdy pravil: *„Ardžuno, odkud pochází tato tvá ochablost v nesnázích, která není hodna Árji, nevede do nebes a působí hanbu?“* (Bhg 2,2)

Oba hrdinové tedy zatím nejsou plně odpoutáni od vazeb na tento svět.

JudEv 45,14-24

„...a pokračoval: 'Žádný smrtelný lidský zrozenec není hoden vstoupit do domu, který jsi viděl; to místo totiž, to je přístupné jen svatým. Místo, kde slunce ani měsíc nebude kralovat, ani den, ale svatí vždy budou v aiónu stát se svatými anděli.'“

V popisu již zmíněného aiónu opět nalzáme shodné prvky, když Kršna praví: „*Ti kdo jsou prosti pýchy a klamu, kdo přemohli zlo ulpívání, setrvávají v podstatě 'já', utišili své žádosti a vysvobodili se z protikladů zvaných blaho a strast, kráčeji nepoblouzeni onou nepomíjivou cestou. (Dle SP: ...dosahují onoho věčného království). Slunce, ani měsíc, ani oheň neozářují onen můj svrchovaný příbytek, odkud se nevracejí ti, kdo k němu dospěli.*“

Oba velmi podobné popisy vítězství nad protiklady, včetně detailu o slunci a měsíci, zřejmě směřují k popisu nehmotného světa čirého bytí ve vztazích.

JudEv 45,24-46,4

„... Hle, pověděl jsem ti božská tajemství království a poučil o pomýlenosti hvězd. A * poslal to *****do dvanáctera aiónů.“**

Smysl není jasný, vyvstává však souvislost mezi pomýleností hvězd a dvanácti nižšími aióny. Neboť třináctý aión je prostředníkem mezi dvanácti ostatními a vyššími sférami, je možné, že Jidáš, příslušející nějakým způsobem do třináctého aiónu, se ve své činnosti na zemi dostal do dočasného vlivu hvězdy, která ho svedla na scestí. Zde je možné si vzpomenout na píseň o perle a porovnat.

JudEv 46,5-14

„Jidáš řekl: 'Mistře, je snad i mé sémě podřízeno archontům?' Ježíš odpověděl a řekl: 'Přístup, abych tě...'“ Chybí asi dva řádky **„...ale že budeš velice bédovat, když spatříš království a celé jeho pokolení.“**

Na tomto místě je pravděpodobně Jidáš konečně přizván k iniciaci, kterou by měl být osvobozen od nadvlády Tvořitelových pomocníků archontů. Opět je zde zmíněna neblahá podmínka vstupu do království – Ježíšovo vydání, zatím stále implicitně.

Byla by možná i varianta výkladu významu béd při spatření království, že pro člověka může být v jeho nepřipravenosti a neznalosti pohled na toto království hrozivý a zdrcující. Vzpomeňme na Ardžunu ve chvíli, kdy se mu zjevuje Kršna v jeho pravé podobě. Kontext však k této variantě příliš nesměruje.

JudEv 46,14-47,1

„Když to Jidáš vyslechl, řekl mu: 'Co je zač to více, jež jsem přijal, že jsi mě vydělil z onoho pokolení? Ježíš odpověděl a řekl mu: 'Staneš se třináctým a staneš se zatracovaným od zbytku pokolení a v posledních dnech se staneš vládcem nad nimi. Budou proklínat tvé vystoupení ke svatému pokolení.'“

Nabízí se spekulace, zda celý akt Jidášova vydělení do postavení třináctého, zasvěcení a následný čin vydání Ježíše, není aktem přijetí mystéria. Nauka o mystériích v gnosi je velmi složitá a většinou se výrazně liší od mystérií, neboli svátostí, jak je

známe nyní z křesťanského prostředí. Základem gnostického systému mystérií jsou Mystéria Nevyslovitelného, která zůstala imanentní. Po nich teprve přichází Prvé mystérium, z něhož vychází veškeré emanace, včetně celého světa. Z příkazu tohoto mystéria vzniká např. shromažďování světelné síly, čištění říší vzniklých sloučením, ale pro nás především spása lidstva Ježíšem! (Matoušek 1994, s.232) Přimyslíme-li si křesťanské dogma, že Ježíš nás svou smrtí na kříži vykoupil, nalzáme opravdu Jidáše jako účastníka mystéria.

Z praktického hlediska jsou podstatou přijímání mystérií, nebo i mystérií samotných magické obrazce, značky, odříkávané magické formule, symboly, čísla a pečeti. Tato mystéria jsou spjata se složitými obřady. Ve spise Pistis sofia jsou popsány obřady, které konal při mystériích Ježíš. Úroveň dosaženého mystéria pak hraje roli v umístění duše v posmrtném životě, může člověka proměnit v hodinu smrti ve světelný výron či vysvobodit druhé duše z utrpení. Mystérii, poněkud odlišnými, jsou ale také již pro gnostiky křesť, nebo eucharistie. (Matoušek 1994, s.272-277) Snad tedy pojmy jako „třináctý“, nebo „vládce“ opravdu směřují k mystériu Jidášovu.

6.2.7. Kosmologie

JudEv 47,1-53,7

V této části Je Jidáš poučován Ježíšem o kosmologii. Tato stať čítá 162 řádků. V různých indické literatuře bychom se dohledali celé řady velice složitých, snad i částečně srovnatelných kosmologických systémů. V Bhagavadgítě podobnou kosmologii nenalzáme a proto se pokusím tuto kosmologii předat jen ve velmi stručném náčrtu.

Existuje jeden velký neohraničený aión, v němž se nalzá velký neviditelný nepojmenovaný duch (pneuma). Na tom místě se objevil mrak, z něhož vyšel velký samozrozený anděl na jeho oporu. Byl to bůh světla a kvůli němu vznikli z dalších mraků další andělé. Pak stvořil takzvané osvětlovače se služebními anděly, aby nad nimi kraloval. V prvním mraku světla přebýval Adam - dokonalý člověk. Dále je zmíněn jeho syn Šét a vznik onoho pokolení. A další a další osvětlovači. Těm byly stvořeny nebesa a tzv. základy, jichž je 360 a i ti mají moc a své anděly. Dále přichází vesmír a je povoláno dvanáct andělů, aby vládly nad chaosem. Z mraku vystupuje anděl s tváří sršící oheň, jménem Jaldabaoth a další Saklas (obě dvě jména jsou označením pro Demiurga). Pak byli stvořeni Archónti a pětice králů nad chaosem, v níž je i Šét, jež bývá nazýván Kristus. Saklas pak stvořil člověka k obrazu svému. Archont pak řekl člověku: „Budeš žít dlouhý život, i se svými dětmi.“

Tolik tedy poučení o vzniku světa.

6.2.8. Rozhovor Ježíše s Jidášem; úděl lidstva, Jidášovo „nanebevzetí“

JudEv 53,8-16

„Jidáš pak řekl Ježíšovi: 'Co je to ten dlouhý časový úsek, po který bude člověk žít?' Ježíš řekl: 'Proč se podivuješ, že Adam se svým pokolením přijal svůj čas na tom místě, kde přijal své království, ve velkém počtu let se svým archontem?'“

Z knihy Genesis víme, že se Adam dožil požeňnaného věku, neboť „po zplodění Šéta žil ještě osm set let a zplodil syny a dcery.“ Dozvídáme se také, že „všech dnů Adamova života bylo devět set třicet let, a umřel.“ (Gn 5,4-5)

Jidáš však spíše míní dobu pobytu lidského pokolení na zemi. Je možné mu odpovědět dle Prabhupádova překladu a výkladu verše 8.17, který zní: „*Ti, kdo vědí, že Brahmův den trvá tisíc světových věků a že po tisíci světových věcích končí jeho noc, jsou znalí toho, co je den a co je noc.*“ Prabhupáda upřesňuje, že doba trvání světa je vymezena. V této věci se oba texty shodují. Vesmír se dle Prabhupády odehrává v tisíci cyklech tzv. *kalp*, neboli Brahmových dnech. Brahmův den se dělí do čtyř již zmíněných jug a trvá 4 320 000 let. Kalpa tudíž trvá přes 4 mld. roků. Neboť Brahma prožije takových 100 dnů a 100 nocí, doba trvání světa je něco přes 300 miliard let. Prabhupáda upozorňuje, že je bezpočet takovýchto Brahmů, jako je ten, v němž se nalzáme. (SP: Bhg, s.387-388)

Již podruhé tak nacházíme zmínku v obou textech o přesně vymezeném období, po které bude trvat život lidí na zemi.

JudEv 53,16-54,1

„Jidáš Ježíšovi řekl: 'Umírá lidský duch?' Ježíš řekl: 'Proto bůh rozkázal archandělu Michaělovi, aby lidem dal ducha lidí, aby sloužili tomuto svému daru. Ten Velký však rozkázal archandělu Gabriělovi, aby dal ducha velkého a neovládaného pokolení – ducha a duši (pneuma a psyché). Proto zbytek duší ***.'“**

V Bibli vystupuje archanděl Michael jako ten, který bojuje s ďáblem o Mojžíšovo tělo (Ju 1,9) a jako ten, kdo se v bitvě na nebi utkal s drakem (Zj 12,7).

Gabriel ovšem nebojuje, ale zvěstuje a vysvětluje vize. Nejvýznamnější pro nás je, že byl tím, kdo informoval Marii, že porodí božího syna a dá mu jméno Ježíš.(L 1,26-33)

Do jaké míry je oprávněné považovat Michaela za zástupce starozákonního pořádku a Gabriela za zvěstovatele nového zrození spojeného s Ježíšovou érou je nesnadné určit. Výše zmíněný text však role těchto archandělů takto dělí. Neboli určuje postavení Michaela, jako služebníka Demiurga, zatímco Gabriela za služebníka toho Velkého, tedy Otce.

Rozdělení duší je snad možné vidět tak, že lidská bytost obsahuje dvě polohy duše. Jedna, nižší, pramení ze sil hmotného světa a zabývá se lidským pinožením. Pravděpodobně se smrtí těla též zaniká. Druhá však, vyšší, má od Otce dar možnosti

dosáhnout poznání a nepodlehnout záhubě. Tato teorie odpovídá trichotomii známé z církevních dějin i řecké filozofie.

Z pohledu Bhagavadgíty je problémem předpoklad znovuvtělování. Jak sám Kršna říká: „...*vtělený duch odhodí zchátralá těla a vstupuje do jiných, nových.*“ (Bhg 2,22) Tento nesmrtelný duch můžeme považovat za ten, který je jaksi navíc člověku přinesen Gabrielem. Ovšem tento duch je ve všech stvořených bytostech, jak zjišťujeme v tomto verši: „*V bráhmanovi obdařeném učeností a pokorou, v krávě, slonu a dokonce i psu a pojídači psů spatřují moudří jedno a totéž.*“ (Bhg5,18) Ono totéž je dále pojmenováno jako *brahma*, jež můžeme chápat jako věčnou nadosobní duši. Do dvojice k tomuto *brahma* je v jógové a sankhjové nauce, které jsou Bhagavadgítou doporučovány, individuální lidská duše *átman*. K vysvětlení těchto dvou pojmů pomohou tyto verše: „*Ardžuna se opět tázal Kršny: 'Co je brahma, co je duše člověka (átman)...'*“ (RJ: Bhg 8,1-3) „...*A Kršna takto odpověděl Ardžunovi: 'Brahma je svrchované, nepomíjivé bytí a podstata duše člověka (átman) je jeho věčnou přirozeností...'*“ (RJ: Bhg 8,3) Zde tedy máme dvojí pojetí duše, avšak obě jsou věčné, nepodléhající smrti. Věčnost duše pak plyne i z dalšího Kršnova výroku: „*nikdy se nestalo, aby nebylo Mne, ani tebe, ani těchto králů. A nikdy nebude, abychom kdy přestali být. Tak jako vtělená duše prochází v tomto těle z dětství do mládí a do stáří, přechází také po smrti do jiného těla. Moudrý člověk se touto změnou nedá zmást.*“ (RJ: Bhg 2,12-13)

Ovšem pouze ten, koho „*doteky s hmotným světem nerozruší ...a pro něhož jsou blaho i strast totožné ...jen ten je hoden nesmrtelnosti*“ (Bhg 2,14-15) Pojmem nesmrtelnosti je nyní vysvětleno, že i zde proti sobě stojí lidská záhuba a lidská nesmrtelnost. Rozuzlení nalezneme v následujících verších. „*Poté, co lidé šlechetného ducha, kteří došli nejvyšší dokonalosti, se přiblíží ke mně, nepodléhají již novým zrozením, přechodným příbytkům strasti.*“ (Bhg 8,15)

A další verš zní: „*Kdo se povznesl nad tuto trojici sil, z nichž jeho tělo povstalo, je osvobozen od zrození, stáří a smrti a dospívá již v tomto životě k nesmrtelnosti.*“ (RJ: Bhg 14,20)

Nyní je tedy již jasné, že nesmrtelnost spočívá v osvobození duše od koloběhu znovuzrozdování, tedy koloběhu spoutanosti, utrpení a umírání.

V obou případech je tedy dvojí druh duše, neboli duch a duše. Taktéž je v obou případech nesmrtelnost duše provázána podmínkou poznání, prozření. Rozdíl je v tom, že podle Bhagavadgíty je každá duše „*stále*“ nesmrtelná, a pouze přechodně, zaslepena sjednocením s tělem je podmaněna zkušenosti smrti.

Jaký osud čeká ty, kteří nebyli obdařeni dušemi (pneuma) od Nejvyššího, je v Jidášovu evangeliu bohužel na ztraceném řádku.

JudEv 54,2-54,12

„*** světlo *****dokola *** duch ve vás, aby přebýval v tomto těle, v pokolení andělů. Bůh však nechal dát Adamovi a jeho lidem poznání, aby králové chaosu a podsvětí nad nimi nepanovali.“**

Zde se již ukazuje, že onoho vyššího ducha obdržel pouze Adamův rod, zřejmě tedy pouze Šétova větev. Kain a Ábel nebývají chápáni jako Adamovo potomci, ale zplozenci Evy a Hada. Tedy ona nesmrtelná duše je skutečně obsažena pouze v některých lidech, v onom pokolení. To ovšem Bhagavadgíta nepřipouští.

JudEv 54,13-55,1

„Jidáš pak řekl Ježíšovi: 'Co tedy budou ta pokolení dělat?' Ježíš řekl: 'Vskutku, pravím vám, že hvězdy se naplňují na nich na všech. Jakmile pak Saklas završí svůj čas, který mu byl vymezen, přijde jejich první hvězda s pokoleními, a vyplní to, co slíbili. Tehdy budou páchat smilstva v mém jménu a vraždit své děti a budou *.'“**

Následujících 8 řádků chybí.

Opět zde můžeme pozorovat souvislost s naukou o jugách, tentokrát o kalijuze. Tento věk započal před pěti tisíci roky a v posloupnosti čtyř věků je tím nejtemnějším. Bude následovat přibližně dalších 430 000 let, kdy se budou nepravosti a páčání hříchů hromadit natolik, až bude dosaženo neúnosného stavu, kdy přijde na zem poslední Višnuův avatar Kalki a zničí demony, zachrání své oddané a zakončí cyklus čtyř věků. (SP: Bhg, s.388)

Tak jako rozmnožení hříchu, smilstva a bezpráví přináší Saklas se svými anděly, tak také kalijuga se hemží demony a hladovými duchy. Ovšem i kalijuga má své místo v řádu, jenž je dílem Nejvyššího. Ostatně i Saklas má prapůvod v Nejvyšším. Dále se můžeme domnívat, že je srovnatelné naplnění hvězd a vypořádání nahromaděné špatné karmy.

JudEv 55,9-55,11

„*** mé jméno a bude *** tvá hvězda nad třináctým aiónem.“**

Snad potvrzení Jidášova významného úkolu v otázce spásy spravedlivých? Nebo přímo v mystériu spásy?

JudEv 55,12-20

„Potom se ale Ježíš zasmál. Jidáš pravil: 'Mistře, proč se nám směješ?' Ježíš odpověděl a řekl: 'Nesměji se vám, ale pomýlenosti hvězd, protože těchto šest hvězd s těmito pěti bojovníky bloudí a tito všichni zahynou i se svými výtvoři.'“

Tato narážka na pomíjivost se nevztahuje zřejmě pouze na svět hmotný, ale především na božstva, která jsou s ním spojena a která mu vládnou. Dle Dospěla (2006) mohou být oněmi bludnými hvězdami planety sluneční soustavy.

Také v Bhagavadgítě je pomíjivost stvořeného často připomínána v různých souvislostech. Například když Kršna praví, že „Hmotná příroda je pomíjivá, Ó nejlepší z vtělených duší, neboť se rodí jen k smrti...“ (RJ: Bhg 8,4). Nebo že ti, „...kteří došli

nejvyšší dokonalosti... nepodléhají již novým zrozením, přechodným příbytkům strasti.“ (Bhg 8,15)

Zániku, stejně jako hvězdy a bojovníci, podléhají také démoni a různá božstva v indické duchovní tradici. V Bhagavadgítě je o zániku démonů zmínka jen nepřímá, když je Kršna pojmenován jako Madhusúdana (Bhg 8,2), což znamená „Ten, kdo zabil démona Madhua.“ Dále ovšem, právě na rozdíl od Boha absolutního, zaniká celý svět i s bohy na konci věků.

JudEv 55,21-56,13

„Jidáš pak řekl Ježíšovi: 'A co budou dělat ti, co byli obmyti ve tvém jménu?' Ježíš řekl: 'Vskutku, pravím ti, že toto obmytí *** v mém jménu...'“** Dále chybí téměř 9 řádků. „**’...mě. Vskutku, pravím ti, Jidáš, že ti, kdo přinášejí oběti Saklovi *** bůh...**“ Zde chybí 3 řádky.

Zde bohužel chybí část, která dává rozhovoru smysl. Obmytím je zde bez pochyby míněn křest. Podle celkové nálady Ježíše ve vztahu k učedníkům se nabízí doplnění ve smyslu, že ani křest nezachrání ty, kdo slouží Saklovi¹². Protože je ale křest zároveň jedním z mystérií, nemůžeme vyloučit ani jiné varianty doplnění textu, které naopak nabízejí možnost výkladu, že křtem získají pokřtění klíče k vyšším aiónům.

Obdobu křtu nalzáme v indické náboženské tradici pod pojmem *dikša*. V textu Bhagavadgity není tato forma zasvěcení zmíněna.

JudEv 56,17-21

„...všechno, co je špatné; ty je však převýšíš všechny; budeš totiž obětovat toho člověka, který je mnou oděn.“

Toto je myslím zásadní věta celého evangelia, alespoň pro vysvětlení Jidášova činu vydání Ježíše. Předpokládejme, že pojem „obětovat“ není myšlen obrazně. Důvodem tohoto předpokladu je, že Jidášovo vydání Ježíše je předem připravované, naplánované a skutečné.

Navíc je tato pasáž (pravděpodobně) ještě stále součástí rozhovoru o křtu. Tím je však zároveň ve hře otázka mystérií. Dospěl (2006, str. 23-24), Ehrman (2007, s.125) a další uvádějí, že smyslem Jidášova činu bylo zbavit Ježíše jeho hmotného těla. Způsob kterým se tak stalo je však natolik komplikovaný a neefektivní, že nutí k hledání dalších důvodů této scény, které nemusí tuto tezi vylučovat, ale pouze doplnit o hlubší rovinu.

Tento způsob Ježíšova zbavení se těla nezohledňuje výše zmíněné možnosti metamorfózy, tedy přijímání různých podob, včetně podoby dítěte a také možnosti libovolných návratů do aiónů onoho pokolení. Odporuje doketickému pojetí zdánlivosti Ježíšova těla. Domnívám se proto, že nelze vyloučit, že celý akt byl obřadem, rituálem mystéria, do kterého je Jidáš zasvěcován. Je možné, že jde přímo o dějství Prvého

¹² překlad. z aramejštiny: Hlupák

mystéria, kdy dochází ke spáse lidstva Ježíšem. (viz Matoušek 1994, s.232). Smysl celé akce by tak mohl souznít s představou hlavních křesťanských myšlenkových proudů.

Jde-li tedy skutečně o rituál oběti, může zároveň platit teze, že byl Ježíš obětí za spásu lidstva, za vykoupění hříchů. Citovaná věta z Jidášova evangelia by pak kladla oběť na velmi významnou pozici v křesťanské gnosi i v křesťanství samém.

V Bhagavadgítě je oběti věnována čtvrtá kapitola. Nejprve tedy výčet možných obětí:

„Někteří dávají své obětiny polobohům, jiní zase přetínají svá pouta a odevzdávají svou pomíjivou podstatu v oběť Věčného brahma. Někteří obětují v ohni sebevlády své smysly. Jiní zase v oběť přinášejí všechno své cítění a vědění. Někteří obětují v ohni sebekázně své smyslové vnímání a všechny své životní úkony. Jiní obětují zase svou světskou moc. Někteří přinášejí v oběť bohatství, odříkání a své duchovní dědictví z minulých životů, kdežto jiní obětují zase svou učenost a moudrost. Někteří, když zvládli cesty výdechu a vdechu, vydechují jako oběť svůj výdech do vdechu a svůj vdech do výdechu. Jiní, když spoutali své životní síly, omezují zase potravu a obětují všechny úkony svého těla.“ (RJ: Bhg 4,26-28)

Obětovat lze tedy téměř vše. Od bohatství až po dech a smysly. Jak je patrné z dalších veršů, je to i nanejvýš prospěšné a správné, neboť *„Jejich hříchy jsou spáleny, a jako se po skončeném obětování všichni podílejí o zbytky obětiny - krmí nesmrtelnosti, tak se i oni budou se Mnou dělit o vlastní obětinu. Tento svět, Ardžuno, není pro ty, kdož nechtějí znát oběti. Každá z těchto obětí se dokonává nějakým činem, jak píší védy. Pamatuj, že oběť tě vysvobodí.“ (RJ: Bhg 4,29-32)*

Obětí lze tedy dosáhnout osvobození! Z textu vyplývá, že podstatou není sám obětovaný předmět, nýbrž stav mysli, ve kterém se nachází jedinec v momentě obětování. Anebo naopak, pokud se naše mysl nachází v rozpoložení oběti, konáme oběť, ať už je naše činnost či oběť jakákoli. A ještě jeden důležitý verš k tomuto porozumění: *„...oběť konaná s poznáním je lepší než pouhá oběť hmotného vlastnictví. Všechny oběti činností koneckonců vrcholí v transcendentálním poznání...“*

(SP: Bhg 4,33)

Oběť je tedy prostředek dosažení poznání, který závisí na kvalitě předmětu obětovaném, ale především přístupem obětníka. Jidáš zde obětuje „předmět“ nejkvalitnější a zároveň vzhledem k okolnostem lze říci, že i sám sebe k oběti přikládá, neboť zná již utrpení, které je s tímto zvláštním úkonem oběti spojen. Můžeme tak usuzovat na stav vyprázdněné mysli prosté ega.

Výrazu „člověk, který je mnou oděn“ nejlépe odpovídá verš, který byl citován v souvislosti s reinkarnací. Z této souvislosti s převtělováním je znát, že shoda je pouze dílčí. Verš zní: *„Jako člověk odkládá starý šat a bere si nový, tak i duch odkládá vysílené tělo a vstupuje do těla nového.“ (RJ: Bhg 2,22)*

JudEv 56,21-24

„Již se pozvedl tvůj roh a tvůj hněv dostoupil vrcholu a tvá hvězda pohasla a tvé srdce získalo navrch“

Atributy vítězné bitvy se vztahují k vítězstvím nad Jidášovou hvězdou. Přesněji snad Jidášova srdce nad jeho bludnou hvězdou. Větu lze porovnat se závěrečným rozhovorem Kršny s Ardžunou na bitevním poli před vypuknutím boje. *„Zdali jsi, synu Prthy (Ardžuno), tomu naslouchal se soustředěnou myslí? zdaž se tvé poblouzení zplozené nepoznáním vytratilo, ó Dhanandžajo?“* Ardžuna pravil: *‘Tvou milostí, ó Áčutjo (Kršno), jsem rozptýlil svůj blud a znovu jsem se upamatoval. Stojím zde nemaje pochyb a podle tvých slov se zachovám.’“* (Bhg 18,72-73)

Srdce obou hrdinů zde dosáhlo vrcholu a získalo navrch nad pouty světa, nad gunami. Porovnat lze i Ardžunovo rozvzpomenutí opět s motivem probuzení a vzpomenutí si na svůj původ prince v písni o perle.

JudEv 57,1-8

„Vskutku, pravím ti, že tvoji poslední *** “ Na následujících sedmi řádkách jsou čtená pouze slova ***„stát se“*** a ***„bědovat“***.

JudEv 57,8-14

„...archont, neboť bude zničen. A tehdy se pozvedne obraz velkého Adamova pokolení, protože ještě před nebem, zemí i anděly existovalo ono pokolení – původem z aiónu.“

Zřejmě se v nečitelných řádcích skrývá popis konce světa. Pozvednutím obrazu Adamova pokolení je snad mířeno k poslednímu soudu, nebo nějaké jeho variaci. Pro Bhagavadgítu je pojem posledního soudu nepřijatelný, neboť hříchům je určen očistec osudů a strastí v životech nastávajících. Bylo by tedy snad možné, najít paralelu ve fenoménu očistce s fenoménem reinkarnace.

JudEv 57,15-26

„Hle, bylo ti řečeno vše! Pozvedni své oči vzhůru a viz mrak a světlo, jež je v něm, a hvězdy, jež ho obklopují. A ta hvězda, která kráčí v čele, to je tvá hvězda. Jidáš pak pozvedl oči vzhůru, uviděl mrak světla a vešel do něho. Ti, kdo stáli na zemi, slyšeli nějaký hlas, jenž vycházel z mraku a pravil: ‘** velký rod, ***** obraz*****.’“*** Další 7 řádků je ztraceno.

Bohužel tedy stěžejní řeč z okamžiku Jidášova poznání se nedochovala. Takto se dozvídáme alespoň o zázračném Jidášovu vystoupení do světelného mraku, které by se nejlépe porovnávalo s Ježíšovým proměněním na hoře, kde *‘přišel oblak a zastínil je a z oblaku se ozval hlas...’* (Mk 9,7)

6.2.9. Jidáš vydává Ježíše

JudEv 58,9-29

„Jejich veleknězi však těžce nesli, že vešel do večěradla ke své modlitbě. Byli tam však někteří z učitelů zákona a ti byli ve střehu, aby se ho zmocnili při modlitbě. Měli totiž strach z lidu, protože ho všichni měli za proroka. A vyhledali Jidáše a řekli mu: 'Co ty tu děláš? Jsi přece Ježíšův učedník!' On jim pak odpověděl podle jejich přání. Jidáš pak přijal peníze a vydal jim ho. Evangelium Jidáše.“

V tomto verši zapadá děj Jidášova evangelia do představy, kterou nám vytváří kanonická evangelia. Otevírá tedy i prostor pro spekulace, zda není Jidášovo evangelium skutečně založeno na historických faktech a zda zejména pasáže týkající se vztahu Ježíše a Jidáše nejsou skutečnou výpovědí o vztahu obou konkrétních aktérů mystéria.

7. Závěr

Rudolf Steiner ve svých přednáškách Bhagavadgíta a Pavlovy dopisy srovnává tyto dva texty jako na sebe navazující. Bhagavadgítu pokládá za klenot a vrchol období, kdy byl člověk přímo napojen na duchovní sféru zjevením a poznání přijímal z této sféry. Mystérium Golgoty považuje za zlom věků, kdy je člověku odňato přímé spojení s vnějšími duchovními sférami a kdy poznání začíná vyvěrat z lidského nitra. Pavlovy dopisy jsou jedním z prvních poupat nové osobní odstředivé spirituality. Proto jsou Pavlovy dopisy oproti Bhagavatgítě neuhlazeným, nebo i nesladěným textem. (Steiner 1998, s.81-82)

Ani Jidášovo evangelium není textem detailně propracovaným, literárně a nábožensky komplexním dílem. Také zde nalézáme ryze osobní pohnutky, rozhořčení i výsměch. Jde o soubor rozhovorů mířených na ozřejmení základních a konkrétních poznatků nově se rodícího proudu gnostické školy. Steinerovo porovnání na přelomu neosobního a individualistického období by se tak mohlo použít i v případě Jidášova evangelia.

Pokud bychom se nedrželi Steinerova rozdělení věků, mohli bychom nalézt i spojitost období vzniku obou porovnávaných textů. Je to období reakce na krizi náboženství obřadů vykonávaných kněžskou elitou. Krize je způsobena nenaplněním spirituálních potřeb širšího okruhu laiků. Reakcí na krizi je v obou případech rozkvět spirituality nabízející osobní kontakt s Bohem a příslib spásy, která se v oblasti středozemního moře projevuje zejména v křesťanství a v Indii, v klasickém období, poznamenaném již i buddhismem, v rozvoji filozofie sankhji, jógy a bhakti márgy.

Jidášovo evangelium zůstává jedním z prvních výhonků, zatímco Bhagavadgíta zralým plodem. A ačkoli obě díla rostou ze zcela jiné půdy a v jiném podnebí, nacházíme zde linii, která je pojí.

Dříve, než se dobereme této linii, bude představen souhrn myšlenek a událostí, které jsme při porovnání nalézali.

Neshody:

Texty se neshodují v mnoha myšlenkách. Jidášovo evangelium například přísně vymezuje protiklad Boha a ďábla (demiurga, stvořitele), varuje před obětmi demiurgovi a je zde patrný odboj proti církvi. Bhagavadgíta vidí v uctívání nižších božstevch pouze okliku na jinak správné cestě k Nejvyššímu a tato božstva jako prostředníky mezi Bohem a lidmi. Ačkoli oba texty zmiňují úzký okruh těch, kdo dosáhnou poznání, Jidášovo evangelium předpokládá s předem určeným pokolením, konkrétním rodem, zatímco Bhagavadgíta explicitně určuje že možnost poznání si v sobě nese každý člověk. Obecně je rozdíl také v zákazu či uctivém zamlčení Božího jména v Jidášově evangeliu a jeho kultuře oproti indickému pojetí zpěvu Božího jména jako prostředku

k dosažení poznání. Zatímco tématem Jidášova evangelia je osvobození od smrti, Bhagavadgíta nabízí osvobození od koloběhu životů. Zde jde potažmo o neshodu v otázce reinkarnace a zákona karmy. V Jidášovu evangeliu také navíc nalézáme Ježíšův hořký výsměch a narážky na Jidášův pozemský osud zatracení.

Soulad:

Z pohledu náboženského jsme našli podobnosti v čase vymezeném lidstvu pro pobyt ve světě, očekávání spásy spravedlivých a zatracení hříšníků na konci věků, v uvedení do společenství iniciací a dalších esoterických znacích, jako např. možnost poznání pro úzkou elitu (byť v určení této skupiny panuje neshoda), ve vymezení Nejvyššího nad nižšími božstvy a démony a ve vysokém významu oběti.

Z pohledu mystiky vládne shoda v možnosti metamorfózy a tedy i v doketickém pojetí, ve spáse v oddělení duše od těla a vymanění se z nadvlády hmoty vůbec, nebo z opačného pohledu ve spáse vítězstvím nad protiklady a v uvědomění si pomíjivosti světa.

Dalším zajímavým shodným okamžikem je náročnost pohledu do tváře Boží. Pozornosti hodným je také soulad mezi fenoménem dharmy a židovsko-křesťanského Logosu či Zákona.

To co však obě díla pojí nejvíce je již zmíněná osnova, linie příběhu. Zdá se, že oba texty vidí svým způsobem v božských postavách Krišny a Ježíše přímé sestoupení Nejvyššího na Zemi, jak plyne explicitně z gnostických mýtů o aionech, případně také nepřímo z Jidášova evangelia 33,6-18, nebo naopak z celé tradice Višnuových vtělení.

Vtělený Bůh, kterým je Kršna či Kristus, přichází na zemi pro spásu lidí. Je vyvolen učedník Ardžuna či Jidáš, který nad ostatními duchovně vyniká a dostává se mu tajného sdělení, které má za následek Poznání. Tato iniciace však s sebou přináší také krvavý čin, kterému se nemůže a nemá hrdina bránit. Tento krvavý čin hrdinové vykonají bezprostředně po dosažení poznání, které má za následek osvobození ze zajetí hmotného světa a těla a povznesení do přítomnosti Boží.

Zda je historický Jidáš skutečně aktérem mystéria Golgoty a nejpokročilejším žákem Ježíšovým je sporné. Je to však možné a ani v kanonických textech nenacházíme dostatečně jasné svědectví, že tomu tak není.

Podstatné však je, že oba příběhy nesou kromě řady shodných názorů také společný motiv a poselství. Vyjadřují velmi podobné smýšlení o tématu oběti a sebeobětování. Přináší shodný mýtus, předobraz.

Z praktického hlediska lze z tohoto závěru odvodit, že při rozjímání o jednom z porovnávaných textů, může být užitečné se zabývat i druhým.

8. Rejstřík použitých pojmů

Zpracováno dle Sanskrit-English dictionary (Williams 1995) a Lexikonu východní moudrosti (Kol. autorů 1996)

advaita védánta - myšlenkový směr, který učí, že veškerý jevový svět, duše i Bůh jsou identické, že myšlení, vyvolané egem, pouze překrývá neměnnou Skutečnost iluzí stále se měnícího jevového světa jmen a tvarů.

átman – duch, závan, pohyb, individuální duše, skutečné nesmrtelné já člověka.

avatar – inkarnace, vtělení, sestoupení, příchod božstva na zemi, příchod vtěleného božstva, nezrozeného z karmických příčin, ale ze svobodné vůle za určitým posláním.

bhakti márga - cesta k poznání a realizování Boha vzýváním osobního božstva

brahma – věčné, nepomíjející absolutno, nejvyšší nedvojná skutečnost védántové filosofie, v dualistickém systému nemající ekvivalent; jako absolutní vědomí je myšlením nepostižitelnou abstrakcí boha; bývá označeno např. Jedno bez druhého.

dharma – držet, nést; obsáhlý pojem označující všechno to, co vytváří naše skutečné bytí, zákon, čest, poctivost, tradice; základy lidské morálky a etiky; zákonitý řád vesmíru a základ každého náboženství; pro jednotlivce znamená roli, do které je člověk uvržen zákonem karmy.

dikša - zasvěcení adepta do duchovního života, které je prováděno guruem - duchovním mistrem. Žák obdrží mantru – posvátnou formuli a guru mu sdělí základní duchovní pravdy.

džňána, džňána márga —vědět, znát. cesta poznání, která vede k Bohu prostřednictvím intelektuální analýzy a poznání; rozlišováním pomíjivého a rozlišováním změn myslí se touto cestou dobírá praktik k neměnnému brahma.

guna - základní vlastnost, kvalita, základní složka přírody; veškeré jevy jsou kombinací tří gun: satvy, radžasu a tamasu. Tyto guny překrývají jednotu brahma, jeho pravou podstatu. Jsou-li tyto guny v rovnováze, není ani jevového zjeveného světa a jeho projevů.

jadžňa – oběť, obětní obřad

jugy – periody, astronomické cykly; čtyři světové věky, jejichž trvání se přepočítává na nebeské, nikoli lidské roky, které mají své specifické atributy. V současnosti se nacházíme v Kalijuze, věku sváru, nejtemnějším ze všech čtyř jug.

karma – čin, konání, jednání; fyzická či duchovní činnost, výsledek či souhrn výsledků činnosti v tomto i minulých životech, řetěz příčin a následků v morální oblasti; karma se vytváří na základě sklonů myslí a jednání a řídí následně osud člověka dle karmanového řádu.

prakṛti - příroda, hmota, prahmota, z níž se skládá vesmír; dle sankhja školy je tvořena gunami a je základem veškeré skutečnosti; z jejího spojení s Purušou vzniká svět myšlení a jevů.

prāna - dýchání, životní dech; kosmická energie, která proniká celým tělem a udržuje v něm život.

puruša – člověk; prvotní, počáteční a věčný člověk či osoba, nejvyšší bytí; dle sankhja filozofie je pravým já, absolutním a čirým vědomím; podle védánty je puruša totožný s átmanem a tím i s brahma.

radžas - aktivita, úsilí, žádostivost, neklid, odvaha, vášeň.

samadhi - ustálení, upevnění; stav vědomí, který převyšuje všechny ostatní stavy a v němž ustává myšlení; je úplným splynutím s objektem meditace; dokonalým samádhi je nirvána, mókša či satori.

satva - mír, klid, poctivost, čistota, dobro.

tamas - temnota, zaslepenost, nevědomost, otupělost, pasivita, lenost.

tapas – žár; askeze, sebetřýznění, pokání, intenzivní duchovní cvičení.

védánta - zakončení véd, závěrečné úvahy véd, obsažené zejména v upanišádách. Jednotlivá zjevení a názory o brahma, átmanu apod.

višišṭa-advaita védánta - modifikovaný monismus, nedvojnost podmíněná zvláštnostmi; uznává brahma jako základ světa, ale odlišuje od něj existenci individuální duše a neživé přírody.

9. Použitá literatura

- Bhagavadgíta, překlad Filipský J., Vacek J., Odeon, Praha 1976
- Bhagavadgíta, neboli zpěv Vznešeného, překl. Janíček R., Lyra Pragensis, Praha 1989
- Bhagavadgíta, Rádhakršnan S., překlad Skarnitzl R., ONYX, Praha 2007
- Bhagavad-gíta taková, jaká je, Prabhupáda svámí, The Bhaktivédánta book trust 1998
- Bible svatá, dle Kralického vydání z roku 1613, Ekumenická rada církví ČSR, 1984
- Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1995
- Culdautová F., Nástin gnostické theologie, Oikoymenh, Praha 1999
- Dospěl M., Jidášovo evangelium, KLP-Koniasch Latin Press, Praha 2006
- Dus J.A., Pokorný P., Novozákonní apokryfy I - Neznámá evangelia, Vyšehrad, Praha 2001
- Dus J.A., Novozákonní apokryfy II – Příběhy apoštolů, Vyšehrad, Praha 2003
- Dus J.A., Novozákonní apokryfy III – Proroctví a apokalypsy, Vyšehrad, Praha 2007
- Ehrman B.D., Ztracené evangelium Jidáše Iškariotského, Euromedia group, k.s., Praha 2007
- Eliade M., Dějiny náboženského myšlení II, OIKOYMENH, Praha 1996
- Eliade M., Jóga, nesmrtelnost a svoboda, Argo, Praha 1999
- France A., Epikurova zahrada, Státní nakladatelství krásné literatury, Praha 1955
- Gítánanda svámí, Jóga krok za krokem, Nakladatelství Dobra a Fontána, Olomouc 1999
- Hoeller S.A., C.G.Jung a gnóze, Eminent, Praha 2006
- Jógasútra, překlad a komentář Benda F., Santal, Liberec 2002
- Kasser R., Wurst G., The Gospel of Judas, National Geographic Society, Washington 2007
- Kol. autorů, odp.redaktor Salajka M., Lexikon východní moudrosti, Votobia, Olomouc 1996
- Lapide P., Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?, CDK, Brno 1995
- Matoušek J., Gnose, Herrmann a synové, Praha 1994
- Pokorný P., Píseň o perle, Vyšehrad, Praha 1986
- Steiner R., Bhagavadgíta a Pavlovy dopisy, nakladatelství Michael, 1998
- Williams M.M., Sanskrit-English dictionary, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi 1995
- Zbavitel D., Bohové s lotosovými očima, Vyšehrad, Praha 1997